ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 17 oktober 2015

Mooie rollen voor acteur Tarikh Janssen

Pagina 8 & 9

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4

Eten & drinken 5

Literatuur 6 & 7

Tarikh Janssen 8 & 9

Historische medische serie 10 & 11

Armoede op Curaçao 12 & 13

Recht 14

Puzzels 15

Reizen 16

Foto van de week.

Carole Chang had twee bezoekers bij haar thuis: "Kermit de baby-leguaan en Kiki de torenvalk, die misschien Kermit wel voor diner lust!" Op de foto Kiki.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Mineke de Vries

Aan deze Ñapa werkten mee:

Monique Casimiri
Jeannette van Ditzhuijsen
Brede Kristensen
Judice Ledeboer
Milangela Plate
Cisca Rusch
Elton Sint Jago
William ten Veen
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Thuis.

Nobentitres

Monique Casimiri

Ik schrijf regelmatig over anderen als het over taalverwarringen en Papiaments gaat. Met name mijn man moet het nogal eens ontgelden. Maar ik wil mijzelf niet uitvlakken in dezen. Ik was het voorval eigenlijk alweer vergeten, ware het niet dat ik een foto tegenkwam op Facebook. Een foto uit één van de rubrieken waarin je aangeeft opgegroeid te zijn op Curaçao. Daarop staat de Amstel-fabriek, in al zijn glorie. Het hoge rood-witte gebouw, met daarachter de grote stalen kolossen waar het bier in werd gebrouwen. Bijzonder verhaal vond ik altijd dat hier het enige bier ter wereld werd gebrouwen uit zeewater. Zo is mij althans verteld.

Minder prettig vond ik de stank die dit met zich meebracht. Dagelijks stonden wij bij de verkeerslichten om van huis naar school te rijden en terug. En elke dag vroeg ik of de ramen alsjeblieft dicht konden. De weeë geur die de wind met zich meedroeg vond ik dermate verschrikkelijk, dat ik denk dat dat ertoe heeft bijgedragen dat ik tot op heden nog steeds geen bier lust.

Het gebouw was ondanks de stank een goed ankerpunt om de weg te wijzen aan mensen die net op het eiland waren. Ik heb er dan ook aan moeten wennen dat het weg was. Nu, na zoveel jaren, kijkend naar het braakliggende terrein, ben ik er wel aan gewend. En toch kan ik mij niet voorstellen dat hier iets anders komt te staan. De bouw van het nieuwe ziekenhuis heeft nog even een rol gespeeld. Zou dat hier komen of niet? Een nieuwe generatie zal over een paar jaar nieuwe herinneringen opbouwen aan deze plek. Voor mij blijft hij verbonden met de Amstel-fabriek.

Maar wat heeft dit nu met de taalverwarring te maken? Ik ga een aantal jaren terug. Ik studeerde al een paar jaar in Nederland en was overgekomen voor de kerstdagen en oud en nieuw. Op het hoge deel van de fabriek, komende vanaf de Schottegatweg-Oost, stond altijd wel een kerstwens of Nieuwjaarsspreuk. Zo ook dat jaar. Ik weet het nog goed: Bon Pasku i un felis nobentitres. Nu, na ruim twintig jaar weet ik het nog. Ik zag dat beeld niet meer elke dag, maar wel regelmatig en elke keer weer vroeg ik me af: wat bedoelen ze nou met dat laatste woord, nobentitres?

Noo-ben-tie-tres. Zo registreerde mijn brein dit woord. Heel fonetisch, heel Nederlands. Met de klemtoon op de oo en de ie. Was mijn Papiaments zo achteruit gegaan in die paar jaar? Dat kon ik mij toch niet voorstellen. Ik vond het tegelijkertijd ook zo suf dat ik het niemand durfde te vragen. Het was duidelijk een heel bekend en normaal woord, alleen ik kwam er niet uit. Pas aan het eind van die vakantie durfde ik het te vragen: wat betekent nou toch nobentitres? Ik denk dat ik het aan mijn vader vroeg. Ik zie hem nog ineen duiken van schrik. Maakte ik nu een grapje? Helaas, het was de bittere waarheid, ik had geen idee. Het jaar 1993 zal ik niet gauw vergeten.

Uitgelicht.

Bonaire Regatta 2015

De Bonaire Regatta had dit jaar een nieuwe opzet waarbij de zeilevenementen en de feestelijkheden op één locatie plaatsvonden. Het was een succes volgens de organisatie. Er kwamen naar schatting 5000 mensen. Er deden verschillende zeilboten mee: Optimisten, Sunfishes, jachten en micro-boten en ook wind- en kitesurfers. Jacht Chamba II uit Curaçao werd de overall winnaar. Voor de complete resultaten zie: http://www.bonaireregatta.org/results.html

Foto's: Cisca Rusch

Mens & Psyche.

Passief-agressief gedrag

Mensen drukken zich over het algemeen op vier manieren uit: agressief, passief-agressief, niet-assertief (sub-assertief) of assertief. Assertief gedrag is het meest positief, effectief en respectvol. Echter, in bepaalde situaties of met bepaalde mensen zal men wellicht eerder geneigd zijn te vervallen in de minder productieve uitingsvormen (sub-assertief, passief-agressief en agressief). In deze rubriek specifieke aandacht voor passief-agressief gedrag. Tevens een opvallend veel voorkomende manier van communiceren in onze samenleving.

Tekst: **Milangela Plate**

Bij agressief gedrag denken we meteen aan schreeuwen, slaan, intimideren, et cetera. Heel duidelijk en zichtbaar gedrag dus. Er bestaan echter ook subtielere vormen van agressie, waaronder passief-agressief gedrag. Het woord zegt het al: de desbetreffende persoon is op een passieve manier agressief, beledigend, krenkend of kwetsend jegens een ander.

Door passief-agressief gedrag toont men zijn boosheid op een indirecte manier. Dat doe je door middel van uitstelgedrag, 'vergeten', mopperen, opzettelijk slecht functioneren, als 'straf' de ander onthouden van iets leuks.
Passief-agressief gedrag is de weg van de minste weerstand. Als u namelijk 'nee' zegt op een verzoek, is er een kans dat de ander boos wordt, protesteert of u toch gaat proberen over te halen. Of misschien resulteert uw 'nee' in een discussie of ruzie. Om dergelijke confrontaties te voorkomen, zegt u 'ja', maar doet u niet wat u heeft toegezegd, of u doet het met (non-verbale) duidelijke tegenzin of opzettelijk verkeerd. Meestal in de hoop dat de ander dit merkt en uw boodschap vanzelf begrijpt.
Vooral in onze cultuur valt het op dat we soms bijna trots zijn op passief-agressief gedrag, waarmee we de ander laten weten dat deze ons op een eerder moment heeft gekwetst: "Ik heb haar met een 'dodelijke' blik (of een scherpe dubbelzinnige opmerking) laten merken dat ik haar gedrag niet pik." Of: "Ik heb hem 'teruggepakt' door hem compleet te negeren." Vaak onder het mom dat er niet met de ander valt te praten of dat we vinden dat de ander gewoon moet weten dat wat er is gezegd of gedaan ongewenst was.
Passief-agressief gedrag is niet altijd een heel bewuste keuze, soms is het gedrag dat we van onze ouder(s) hebben overgenomen of ergens in onze jongere jaren hebben aangeleerd als (overlevings) strategie. Sommige mensen hebben geen moeite om iemand anders op een meer directe doch kalme manier aan te spreken, als hen iets niet zint of om hun boosheid of ongenoegen te uiten.
Maar soms zit het niet in iemands systeem. Iemand kan als kind immers zijn opgegroeid in een omgeving waarin het uiten van gevoelens van bijvoorbeeld boosheid, ongenoegen of frustratie niet wordt getolereerd. Of hij groeide op met het idee dat openlijk ruzie maken, conflicten hebben of iemand bekritiseren niet hoort. Maar wat moet het kind dan als het ergens niet mee eens is en dat bovendien niet mag uiten of niet leert hoe het zijn ongenoegen op een constructieve manier kan uiten? Het kind kan zo passief-agressief gedrag gaan ontwikkelen om zijn emoties toch te kunnen uiten. Het wordt een alternatieve en automatische manier van uiten, die vaak tot in de volwassenheid nog (onbewust) wordt ingezet.
Passief-agressief gedrag komt voor in alle vormen van relaties, maar met name in partner-relaties. Uw partner vraagt u om ergens mee te helpen waar u eigenlijk geen tijd voor of zin in heeft, zoals een broek strijken, auto wassen, et cetera. U zegt geen 'nee', maar u vergeet het zogenaamd of doet het met een nors gezicht. Het onthouden van seks als een soort 'straf' is ook een veel voorkomende uiting van passief-agressief gedrag.
Passief-agressief gedrag is ook als de ene partner zich terugtrekt en als het ware een muur rondom zichzelf optrekt, de partner is boos en zegt niks (terug). Of als de boze partner nog wel tegen de andere partner praat, dan zal deze aan alles voelen dat er afstand is.
Het lastige van dit gedrag is dat het er vaak heel stiekem tussendoor glipt, soms zelfs zonder dat men zelf doorheeft passief-agressief bezig te zijn. Ga alleen al eens na of u zelf wel eens iets zegt in de geest van: "Nee, laat nu dan ook maar zitten. Het hoeft al niet meer." Of: "Ja, jij hebt altijd gelijk toch?!" Of: "Ik dacht dat jij de afwas zou doen? Of moet ik het soms weer doen?" Allemaal voorbeelden van passief-agressieve reacties.
De onbestemde, verhulde boosheid is de pure vorm van passief-agressief gedrag. Als men met mensen verkeert die in deze modus zitten, voelt men onderhuids allerlei negatieve en bozige emoties. Toch kan men er niet precies de vinger op leggen en wanneer men er naar vraagt, zal vaak ontkend worden dat iemand boos is.
Passief-agressief communiceren werkt nooit in het eigen voordeel. Vroeg of laat komt men zichzelf tegen; bijvoorbeeld wanneer iemand door het gedrag heen gaat prikken of wanneer men op enig moment zoveel heeft opgekropt dat men niet meer kan en ontploft of somber wordt.
Passief-agressief gedrag is vaak gedrag waarmee mensen in een psychologische behandeling aan de slag willen gaan. Men wil een alternatieve manier van communiceren en zich uiten aanleren, waarbij men zich goed voelt en die tevens de sociale relaties of partnerrelatie ten goede komt. Het houdt in dat men zich assertief gedrag eigen gaat maken; onder andere leren om en hoe 'nee' te zeggen, uw mening durven uiten, kunnen vragen om hulp, boosheid uiten en reageren op andermans boosheid, alsook omgaan met kritiek en feedback of zelf kritiek en feedback leveren op een constructieve manier. Kortom, zeggen wat u op het hart heeft, maar op zo'n manier dat het de relatie met de ander niet schaadt.

Milangela Plate is gerontoloog/psycholoog. Psychologisch Adviesbureau Take Care B.V.
Email: milangela.plate@takecare.cw

Food for thought.

Voldoende groente in de stampot

Deze week een 'Krioyo' ovenschotel. Dat zien we niet vaak, ingrediënten en smaken die alle Curaçaoënaars kennen.

Tekst: **Miriam de Windt**

Warmoes wordt ook wel snijbiet genoemd. Het is familie van de biet. Maar het wordt voor de bladeren geteeld, niet voor de knol. Engelse benamingen voor gerelateerde soorten warmoes zijn: chard, swiss chard, red chard en rainbow chard. De laatste twee hebben hun naam te danken aan de kleur van de stelen. De bladeren van de warmoes kunnen al heel jong gegeten worden.
Stamppot van warmoes is voor velen hier een geliefde kost. Maar u kunt warmoes, net als spinazie, op verschillende manieren bereiden. Gekookt of gestoomd, gewokt of rauw. Zelfs de stelen kunt u eten, mee snijden met de bladeren of apart bereiden. U kunt warmoes ook in de soep doen.
De bladeren verleppen snel. Het beste is dan ook om warmoes dezelfde dag dat u het heeft gekocht, klaar te maken.
De hoeveelheid per persoon, als u het als groente bij de warme maaltijd wilt serveren, is 250 tot 400 gram. Rauw gewogen lijkt dit heel veel, maar warmoes heeft een grote slink factor. Voor stamppot dient u evenveel warmoes te nemen als aardappelen, omdat het een groente is met weinig uitkomende smaak. Voor een rauwkostsalade is dat 75 tot 100 gram per persoon.
De doorsnee Curaçaoënaar berekent jammer genoeg over het algemeen niet zoveel bladgroente per persoon, vooral in stamppotten. De groente dient duidelijk aanwezig te zijn. Ik adviseer zelfs om ondanks voldoende groente in de stamppot, toch een tweede groente of wat rauwkost erbij te serveren.
Traditioneel is het zo dat de groente in de stamppot, ook dé groente is voor die maaltijd. Maar als u stamppot maakt met weinig groente, krijgt de hele familie onvoldoende groente.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Cajun

Ui, knoflook, paprika (vers en in poedervorm), tomaat of tomatenpuree, verse peper of cayenne peper. Deze combinatie van specerijen komt altijd terug in 'cajun'-recepten. Eigenlijk bestaat de cajunsmaak in feite uit slechts drie specerijen: ui, paprika (vers en/of gedroogd) en selderij, de zogenoemde 'holy trinity'. Soms is er wat variatie in de combinatie, bijvoorbeeld knoflook, laurier, basilicum en cayenne of verse peper. Zoals in het recept van deze editie.

Vaak denkt men bij deze combinatie van specerijen aan 'spicy' en heet. Maar indien u niet te veel gebruikt van elk, verhogen ze c.q. benadrukken ze de smaak van het gerecht. Afhankelijk van de kok kan de hoeveelheid van elke specerij variëren.
De cajun en Creoolse (Krioyo) keuken zijn verwant. Voor beide wordt dezelfde combinatie van specerijen gebruikt en beide zijn ontstaan door een mengelmoes van verschillende culturen. Erfgoed dus van onze geschiedenis. De Spanjaarden brachten de paprika en tomaat door Centraal- en Zuid-Amerika en het pittige van de Cariben. De Creoolse keuken van vandaag zou niet zijn ontstaan ware het niet vanwege de 'melting pot' van smaken en ingrediënten: Europese kolonisatie, indianen en Afrikanen (slavernij).

U kunt uw gerechten een cajun-smaak geven door een mix van droge specerijen of door gebruik te maken van verse. Kant-en-klare mixen bevatten meestal MSG. Door zelf (verse) specerijen te gebruiken en te combineren, vermindert u de inname van MSG. Misschien kunt u MSG op deze manier zelfs helemaal elimineren.

Analyse

Door verse specerijen te gebruiken verhoogt u ook de voedingswaarde van het gerecht. Bij voorbeeld de cajunsmaakmakers van dit recept: ui, knoflook, rode paprika, paprikapoeder, verse peper, tomaat en tomatenpuree. Samen leveren ze meer dan 10 procent van de hoeveelheden vezels, ijzer, vitamine B1 en B2. Vitamine A wordt voor 3 procent geleverd en vitamine C bijna 30 procent.
Deze goede voedingsstoffen worden geleverd door de warmoes, aardappelen, bakbanaan, gemalen biefstuk (B-vitamines en ijzer) en sommige van de cajun-specerijen (paprika, tomaat, tomatenpuree en paprikapoeder).
Helaas zitten er ook een aantal ongewenste voedingsstoffen in: cholesterol, zout en vetten (in mindere mate). Dit komt voornamelijk door de gemalen biefstuk, tomatenpuree en warmoes. Tomatenpuree bevat veel zout en de warmoes ook. U kunt makkelijk tafelzout weglaten in het recept en de cajun-specerijen de smaak laten bepalen. Voor wat betreft de warmoes stamppot, gebruik evenveel warmoes als aardappelen en u zult ook niet aan smaak inboeten.
Een ander aandachtspunt is de hoeveelheid dierlijke eiwitten. Door minder gemalen biefstuk te gebruiken (75-100 gram per persoon), vermindert u de cholesterol, zout en vetten. Indien u vreest dat het vlees te weinig zal zijn in verhouding tot de stamppot en het dan minder smakelijk is, kunt u zorgen voor veel cajun-saus in het vlees.

Deze ovenschotel is vezelrijk, dus geschikt bij obstipatie. Veel ijzer, vitamines A, B en C maken dit gerecht geschikt voor personen met bloedarmoede. Zonder aanpassing van het recept, is deze ovenschotel niet geschikt bij verhoogde cholesterol of verhoogde bloeddruk. Onze 'sous Krioyo' is eigenlijk cajun. Als u zorgt dat het niet vet en te zout is, is het een gezonde saus voor bijna alle maaltijden.

Dit is de laatste recept in de serie 'Makkelijk en gezond voor de familie'. Wij hopen dat u uw voordeel hiermee heeft kunnen doen. Ovenschotels, eenpansgerechten, soepen en maaltijdsalades zijn dé oplossing voor als u weinig tijd heeft. Maar hoe weinig tijd ook, gevarieerd en gezond eten moet hoog in het vaandel blijven.

Kook mee met May.

Ovenschotel met puree, warmoes en biefstuk

Ingrediënten:
1 pond gemalen biefstuk
2-3 eetlepels gewone olijfolie
1 grote ui, gepeld en klein gesneden
3 tenen knoflook, gepeld en fijn gehakt
1 rode paprika, zaden en zaadlijsten verwijderd, in stukjes
1 of stukje promèntè naar smaak, pitjes verwijderd, heel fijn gesneden
1 theelepel paprikapoeder
1 verse tomaat, vellen en pitjes verwijderd, in stukjes
3 eetlepels tomatenpuree
1 eetlepel balsamico azijn
Zout en vers gemalen zwarte peper
1 grote rijpe bakbanaan, geschild en in plakjes gesneden
2 pond aardappelen, Yukon of Idaho
Beetje warme melk
2 bossen warmoes, dikke nerven en stelen verwijderd
2 eetlepels vers gemalen Parmezaanse kaas

Bereidingswijze:
In een braadpan de olie verhitten en de ui en knoflook hierin bakken tot de ui glazig is.
Rode paprika en promèntè toevoegen, bakken tot de promèntè gaar is. De gemalen biefstuk toevoegen, bakken en steeds roeren.
De tomaat, paprikapoeder, balsamico azijn en de tomatenpuree toevoegen. Afmaken met zout en peper.
Als het vleesmengsel te droog wordt, beetje water toevoegen.
Het vlees 10 minuten op een klein pitje laten pruttelen.
De bakbananen in plakjes in een beetje olie aan beide kanten bruin bakken. De aardappelen schillen en in water met een snufje zout gaar koken. Afgieten, fijn stampen en met wat warme melk een stevige puree maken.
De warmoes gaar stomen, klein snijden en door de puree mengen.
Intussen de oven tot 400 graden voorverwarmen.
De helft van de puree in een ingevette Pyrex ovenschaal van 2,5 liter scheppen. Met 1 eetlepel Parmezaanse kaas bestrooien.
De helft van het vleesmengsel op de puree scheppen.
De gebakken banaan op het vlees arrangeren.
De rest van de puree op de bananen scheppen, bestrooien met Parmezaanse kaas en de rest van het vlees op de puree scheppen.
15-20 minuten in de voorverwarmde oven bakken.
Direct serveren.
Voor 4 personen.
Eet smakelijk, May

Bundel interviews uit de Amigoe

We are Aruba: mooie interviews

Ze werd geïnspireerd door de multicultuur op Aruba en door haar interesse in de mens. Ze ging in gesprek met mensen die oorspronkelijk allemaal uit andere landen komen en nu op Aruba wonen. Dit resulteerde in publicaties in de Amigoe op Aruba en nu zijn 74 van die publicaties gebundeld in een boek: 'We are Aruba'.

Tekst: **Judice Ledeboer**

De schrijfster is Linda Reijnders. Haar doel was om een open mind te creëren bij de lezers over de diverse culturen van mensen op het eiland. Ze werkt fulltime als journalist bij de Amigoe op Aruba, is moeder van twee kinderen en is een reiziger in hart en nieren. "Ik ben nieuwsgierig naar andere culturen."
"Ik houd veel van reizen, mensen en culturen", vertelt ze en dan stopt de stroom van woorden niet meer. "Het is de eerste keer dat ik geïnterviewd word", zegt ze lachend en na een aantal vragen beantwoord te hebben stopt ze ineens met praten en valt er een stilte. "Nu besef ik pas hoe open alle mensen zijn geweest. Dat ze al mijn vragen beantwoordden. Ik moet zelf echt af en toe nadenken als je iets vraagt. Ik ben dat niet gewend. Ik stel meestal de vragen."
Die interviews vond ze fantastisch. "Ik vond het zo bijzonder dat iedereen zich zo liet zien. Ze vertelden hun levensverhaal. Tijdens het gesprek kwam hun land weer dichtbij. Sommigen huilden, want ze werden herinnerd aan hun thuisland. Ik zag en voelde hun pijn, maar ook hun vreugde. Sommige mensen waren ook heel blij, omdat ze het gered hadden."
Reijnders groeide op in Limburg en voordat ze in 2009 naar Aruba kwam had ze een baan waar ze veel voor moest reizen. Ze werkte bij een organisatie die incentive reizen organiseerde voor groepen zakenmensen die iets speciaals wilden. "De reizen moesten zo gek als wat zijn. Een galadiner op een gletsjer, een pianist in de Wadi Rum-woestijn, de jungle in, naar landen waar mensen niet snel naartoe gaan, et cetera. En om dat te organiseren moest ik naar al die landen. Ik kon helemaal losgaan."
Toch had ze altijd iets van: jullie met je duiten, helikopters, gletsjers. Je moet ook iets voor het land doen waar je komt. Je kunt niet alleen naar Zambia gaan om wilde dieren te zien en in een luxe hotel te verblijven. "We moeten connecten met de lokale mensen. Niet alleen nemen, maar ook geven. Open zijn, elkaar leren kennen, elkaars eten proeven en elkaars muziek horen. Je kunt leren van anderen in een land. We worden allemaal op een bepaalde manier opgevoed, met normen en waarden, eten aan tafel, maar dat wil niet zeggen dat dat het is. Toen ik in Afrika kwam dacht ik: ja, je kunt rijst ook met je handen eten. Wie zegt dat er een lepel nodig is?"
De journalist en nu ook auteur denkt niet in hokjes en lagen. "Het kan me niet schelen wat iemand doet. Soms kan ik een beter gesprek hebben met iemand op straat dan met iemand op een hoge positie die achter zijn bureau zit." Reijnders zegt van zichzelf dat ze dat altijd al heeft gehad. "Ik was altijd al rebels. Dat zit in me. Dat heb ik van mijn vader. Ik liep altijd uit de pas. Als iedereen zei: hier moet je linksaf, dan ging ik rechtsaf."
Het viel haar op dat als mensen spraken over een land of bevolkingsgroep, er dan vaak met een oordeel werd gesproken. "Ik heb zoiets van: dat wil ik zelf zien. Ik wil nooit neerkijken op mensen. Niet waar ze vandaan komen en ook niet wat ze doen. Je kunt niet iedereen over één kam scheren."
Reijnders is als journalist 'in het vak gerold'. Ze rondde een studie hbo Toerisme af, werkte jarenlang in de reiswereld en schreef voor haar werk vooral commerciële stukken. Dat ging haar goed af. Toen ze op Aruba kwam werkte ze een tijdje als vrijwilliger in een kindertehuis en ging vervolgens als freelancer bij de Amigoe aan het werk waar ze haar eigen rubriek 'Aruba Cocktail' opzette.
Ze schreef van december 2011 tot september 2013 85 rubrieken. Elke rubriek ging over een iemand die op Aruba woonde, maar oorspronkelijk uit een ander land kwam. De rubriek werd gestopt omdat het iedere keer moeilijker werd om mensen te vinden met een andere nationaliteit. "De spoeling werd dunner. Weet je dat er 105 verschillende nationaliteiten op Aruba wonen? Dat is bizar veel voor zo'n klein eiland."
Reijnders schrijft vooral over zaken die haar interesse hebben zoals sociale zaken, verslavingszorg en cultuur en ze doet ook speciale projecten, zoals edities met een thema.
Al tijdens haar studie woonde Reijnders in het buitenland. Haar eerste woon- en leefervaringen waren in Frankrijk waar ze als student op een camping ging werken. Ze woonde ook in Engeland en Zwitserland. Het internationale op Aruba is wat haar zo aanspreekt van het eiland.
"In Nederland is alles zo in hokjes. Hier woon je in de straat met Indiërs en Canadezen en als je in een villa woont kan je buurman een visser zijn. Veel is gemixt en dat vind ik zo bijzonder. Hier kun je alle soorten mensen tegenkomen en ook alle soorten eten. Als je in een Colombiaans restaurantje zit denk je: ik zit in Colombia. Er is een Colombiaan die je bedient, een Colombiaan die in de keuken staat en de muziek komt uit Colombia. Ik denk dat de mensen hier dat heel gewoon vinden en dat het niet meer opvalt, maar je zit hier tussen alle culturen."
Volgens Reijnders gaan alle culturen zo goed met elkaar om door de gastvrijheid van de Arubaanse bevolking. "Je hebt een basis nodig om goed met elkaar om te gaan. De Arubanen zijn heel open-minded naar andere culturen."
Het eerste interview dat de schrijfster had was met een Arubaanse. De aftrap was rond Kerst 2011. Bij de interviews waren er altijd een aantal standaardvragen die Reijnders vroeg en tijdens het gesprek dat de Ñapa met een collega-journalist van de Amigoe had, werden een paar van die vragen ook aan Reijnders gesteld. "Dit had ik niet verwacht." En dan grappend: "Wat een moeilijke vragen."

Hoe ben je hier gekomen?
Ik ben hier gekomen met mijn gezin. Ik wilde altijd al in het buitenland wonen. Ik ben in voor een avontuur. Ik vond het ook goed voor mijn kinderen om in een ander land te leren wonen en daar aan te wennen om zo flexibeler te worden. In Nederland is alles geregeld en voorgekauwd. Het is goed voor ze. Ik hoop dat ze later ook veel gaan reizen.

Met welke droom ben je hier gekomen?
Ik droom van een leven waarin ik me happy voel, alleen of met iemand samen. Ik wil veel reizen in de buurt. Dat heb ik nog niet gedaan. De regio verkennen. En veel met mijn kinderen samenzijn. Hier beleef ik mijn kinderen intenser.
Ik wilde ook wat rustiger worden. Ik ben vrij onrustig van aard. Ik dacht: ik ga naar de Cariben en word er rustiger. Zo werkt het natuurlijk niet, ik blijf wel iemand die altijd veel wil doen. Ik word blij als ik dingen doe die ik leuk vind. Dat is mijn droom. Als ik dingen doe die dichtbij me staan, dan voel ik me lekker.

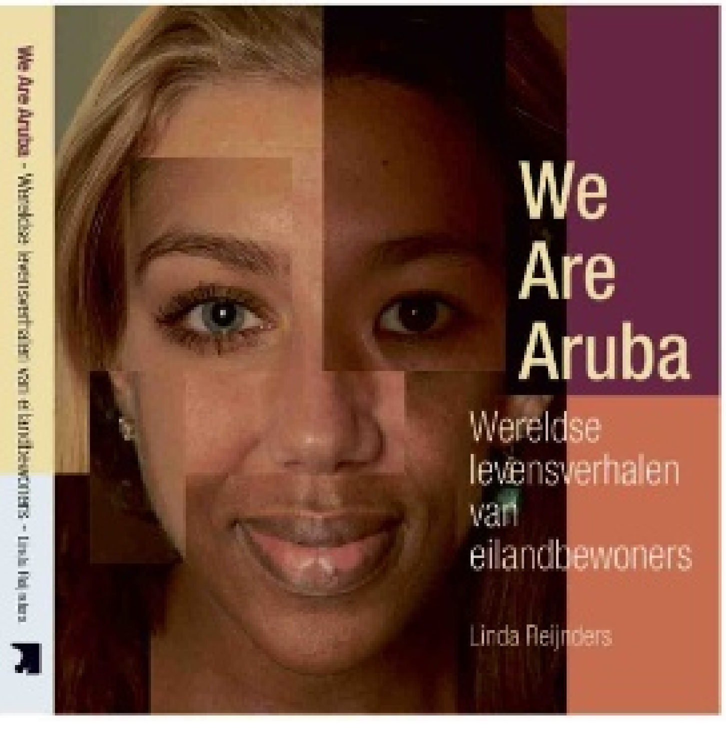

met mensen uit andere culturen

Is die droom al uitgekomen?
Nee, mijn droom is nog niet uitgekomen. Ik ben aan het bikkelen om het uit te laten komen. Ik denk dat de droom nooit uitkomt. Want wat als het is uitgekomen, wat dan? Je moet altijd blijven dromen, toch?

Wat zijn positieve kanten voor jou aan leven op Aruba?
Ik vind in de eerste plaats het vrijere leven een plus. Dat je gewoon niet zo vastzit aan regelgeving en afspraken zoals in mijn geboorteland. Ik vind het geweldig om met verschillende culturen om te gaan en dat ik daar vriendschappen mee heb. En ik vind het heerlijk om iedere dag met de zon op te staan en binnen 10 minuten op een van de mooiste stranden ter wereld te staan.

Wat wens jij Aruba en zijn bewoners in de toekomst?
Ik heb een duidelijke wens. Ik hoop dat ondanks de soms moeilijke economische situatie waarin we ons bevinden – het is geen geheim dat Aruba er financieel niet goed voorstaat – de mensen begrip voor elkaar blijven houden. Je merkt dat met een financiële crisis waarin veel mensen zitten, er druk ontstaat en er ook meer angst in de samenleving komt. Dan komt er ook meer angst voor anderen. Je krijgt meer wrijving. Er komt meer onbegrip bij bepaalde groepen. Ik hoop dat de mensen die druk niet afwenden op iemand die uit een ander land komt.
Ik wens dat de mensen openminded blijven en als ze mijn boek lezen bij zichzelf denken: wacht eens even. Deze mensen dragen bij aan onze samenleving. Dit is vooral belangrijk in een kleine maatschappij. Multicultuur is een realiteit en globalisering is een feit. Je maakt deel uit van een samenleving waarin er verschillen van culturen zijn. Je hebt geen keuze. Je kunt wél zelf kiezen hoe je daarmee omgaat. Ook bij je eigen mensen heb je rotte appels. Wie ben jij dan om anderen te veroordelen? Ja, mijn wens is dat Aruba er trots op is dat het land zoveel biedt aan verschillende culturen en dat dat een speerpunt wordt.

Wat mis je uit je land van herkomst?
Ik mis mijn moeder en mijn zus ontzettend. Ik mis ook de diepe vriendschappen die ik van kleins af aan heb. Die aan één woord genoeg hebben, die weten waar je vandaan komt. Ik mis het fietsen en de frisse ochtenden. En ik mis alle verse groenten en fruit. De markt opgaan en met een fietstas vol naar huis gaan. Ik mis ook naar het theater gaan. Er is op Aruba minder cultuur. Naar een museum gaan. En met de trein naar de stad, door kleine straatjes lopen en naar gebouwen kijken.

Welk gesprek is je het meest bijgebleven?
Dat zijn verschillende gesprekken. Het gesprek met een Haïtiaanse vrouw en haar kinderen. Ik zocht ze op in hun schamele huisje waar het hele gezin op een kleine oppervlakte, maar supergelukkig woonde. Want ze hadden nu meer dan in Haïti. En de keuze die de moeder moest maken: haar kinderen achterlaten omdat ze geen eten voor ze kon kopen en dus op zoek ging naar een plek waar ze geld kon verdienen. Die beslissing die zij nam staat symbool voor veel vrouwen die hetzelfde meemaakten. Je weet dat het gebeurt, maar als je met iemand praat dan komt het heel dichtbij. Dat verhaal had veel impact. En dat meisje uit een moslimgezin. Ze is in Amerika geboren en toen ze vijftien was is ze weggelopen. Ze moest naar Jordanië omdat ze uitgehuwelijkt werd en wilde dat niet. Dat verhaal maakte ook veel indruk.
"De gemeenschappelijke deler is dat al deze mensen de guts hebben gehad om hun leven in eigen land op te geven. Of ze nu rijk of arm waren. Ze kwamen uit situaties waarvan ik dacht: dit is echt een struggle. En daarom heb ik voor iedereen die in het boek staat veel respect. Zij hebben het boek gemaakt."

De rubriek is nu ook overgewaaid naar Curaçao waar de rubriek CuraMix, gebaseerd op de rubriek Aruba Cocktail iedere week in de Ñapa verschijnt.

Het boek is uitgegeven door Scholten Uitgeverij en is verkrijgbaar via bol.com en de boekhandels.

Letra

Nobelprijs Literatuur

"Op zoek naar de eeuwige mens." Wat velen al jaren hoopten, is dan eindelijk gebeurd: de Nobelprijs voor de Literatuur werd vorige week toegekend aan de Wit-Russische schrijfster Svetlana Aleksijevitsj. In het juryrapport wordt de 67-jarige schrijfster voorgesteld als een 'monument voor moed en lijden in deze tijd'. Aleksijevitsj is de eerste journaliste die de literatuurprijs ontving. Als journaliste kwam ze al gauw onder de indruk van haar Wit-Russische landgenoot, de schrijver en dichter Ales Adamovitsj, die bekend werd in het verzet tegen de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog en die daarna een van de belangrijkste stemmen van het geweten in de Sovjet-Unie werd. Adamovitsj meende dat het onvoorstelbare lijden in de twintigste eeuw als gevolg van de Europese dictaturen, niet in fictie te beschrijven is. Hij wilde de nog levende getuigen van dat lijden zelf onverhuld aan het woord te laten. Svetlana Aleksijevitsj begreep wat haar als journaliste te doen stond. In 1985 debuteerde zij met 'De oorlog heeft geen vrouwelijk gezicht'. Ze laat Russische vrouwen aan het woord over alles wat zij meemaakten in de Tweede Wereldoorlog. Een onvoorstelbaar schokkend relaas, zo anders dan het verhaal van de zogenaamd triomferende mannen, die de oorlog meenden te hebben gewonnen. Nu lezen we over de verschrikkelijke details van die oorlog, over een vrouw die langs een slagveld loopt en Russische en Duitse jongens, ja jongens nog, dood naast elkaar ziet liggen. Waar zijn we in hemelsnaam mee bezig geweest? De Sovjet-censuur besloot in 1983 de publicatie ervan te verbieden, waarna het boek aan een ondergrondse reis van lezer tot lezer begon. Later, in 1985, hief Gorbatsjov het verbod op. Miljoenen exemplaren werden verkocht en publiekelijk besproken. De geschiedenis was opengegaan. Niemand kon zich verschuilen achter het praatje dat het slechts om fictie ging. Nee, zo was het gebeurd. Aleksijevitsj ging verder. Ze schreef ook over het lot van kinderen in de Tweede Wereldoorlog, over de Russische interventie in Afghanistan ('Boys in Zinc') en over de gevolgen van de Tsjernobyl-ramp ('We houden van Tsjernobyl'). Enkele jaren geleden verscheen het indrukwekkende verhaal 'Einde van de rode mens', over de lotgevallen van gewone mensen na de ineenstorting van het Sovjet-rijk (vorig jaar in de Ñapa besproken). Ook hier weer datzelfde procédé: interviews, korte beschouwingen en uitspraken van mensen, in logische volgorde gerangschikt.
Over wat haar drijft zei ze: "Ik schrijf niet zomaar feitelijk over de dingen die zijn gebeurd, ik wil over de geschiedenis van het menselijk gevoel schrijven, vooral over wat zij voelen in verschrikkelijke omstandigheden, over wat ze geloven en wantrouwen, wat ze vrezen en hopen en over wat hen overeind helpt als alles lijkt in te storten." Over de 100 verhalen in 'The Wonderful Deer', zegt ze te hopen dat de lezer zal begrijpen dat liefde ons 'in de diepte van ons bestaan werpt', dat 'kennis helemaal geen macht betekent' en dat 'moderne technologie ons niet bevrijdt van de behoefte om lief te hebben, noch ons bevrijdt van gevoel, hoop of vrees'. Dat het 'menselijke mysterie kwetsbaar en onbarmhartig is' en dat 'dood en leven met elkaar vervlochten zijn'. Eigenlijk, zo gaat ze verder, zoekt ze naar de betekenis van 'leven' te midden van al die dagelijkse drama's en besognes. Daarom heeft haar werk veel meer dan alleen een historisch-lokale betekenis. Het is schitterende literaire journalistiek.

Foto: AFP Photo / John Macdougall

Svetlana Aleksijevitsj die 8 oktober de Nobelprijs voor de Literatuur kreeg, signeert boeken na een persconferentie op 10 oktober.

In het acteerspel van Tarikh Janssen speelt altijd wat van Curaçao door

Van het tot bloei komende acteertalent van de Curaçaose Tarikh Janssen gaat Nederland het komende halfjaar veel horen. In november gaat de theatervoorstelling 'Sophie' met Tjitske Reidinga in première en in januari schittert hij in een nieuwe tv-serie. "Het geluk van mooie rollen is steeds net aan mijn neus voorbij gegaan. En dan opeens, dan heb je het."

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

Voorovergebogen over zijn script studeert Tarikh Janssen uur na uur op zijn kamer in een anti-kraakpand in Amsterdam Oud-West. In een oud schoolgebouw met onder zich het rumoer van de markt heeft hij op vierhoog een eenvoudig onderkomen ingericht. Aan de wand hangen grote vellen papier met ideeën voor een speelfilm, die hij met zijn Surinaamse vriend Yannick Jozefzoon wil maken.

Het moet zoiets worden als 'Badboys', met twee zwarte mannen in de hoofdrol. Naast humor en actie is er vooral de diepere laag. "We praten er regelmatig over en vullen dingen aan op ons schema. De synopsis moet waterdicht zijn, maar niet zo dichtgetimmerd dat producenten het gevoel hebben dat ze niet mee kunnen ontwikkelen." Maar de film moet voorlopig plaatsmaken voor de scripts die nu op tafel liggen.

Diep dal

Na vorig jaar in een dal te hebben gezeten, klimt Tarikh op. Vanuit de toneelacademie in Maastricht kwam hij bij Toneelgroep Maastricht, Het Toneel Speelt, Ro-theater, Utrechtse Spelen en er waren gastrollen in tv-series en films (onder andere 'Smoorverliefd'). "Langzaamaan kwam ik erachter dat mijn hart meer bij de film lag. In gedachten maak je dan een switch, je richt je minder op theater. Ik deed de ene auditie na de andere maar werd het steeds net niet. Ik had geen werk, wat bijbaantjes, maar niks lukte."

"Facebook: al die levens die toffer zijn dan dat van jou"

Even kreeg hij een opleving toen hij met zijn zusje die actrice en danseres is de voorstelling 'Met mij gaat 't goed' maakte, een voorstelling over familiebanden die hem terugvoerde naar zijn jeugd op Curaçao maar daarna raakte hij zichzelf weer kwijt. "Het was een diep dal, ik overwoog met alles te stoppen."

Desondanks bleef hij audities doen, elke keer weer proberen om van de 3000 mensen bij de laatste 300 te komen. "En eindeloos netwerken, zorgen voor een goede agent en 'gewoon' goed zijn, niet negatief denken."

Zijn doorzetten werd beloond en eenmaal aangenomen ging het snel, inmiddels zijn de opnames in volle gang. "Ik ben 28 en het lijkt of ik vruchtbaarder ben, nu ik ook de afgrond heb gezien."

Het opengeslagen script op zijn bureau is van 'Project Orpheus', de nieuwe twaalfdelige serie die vanaf januari prime time door Avro-Tros op NPO 3 wordt uitgezonden. Een Israëlisch format, waarvan producent NL Film de rechten kocht. "Een goed verhaal, er gebeurt veel", vindt Tarikh, die wel iets wil verklappen. "Vijf studenten krijgen de kans deel te nemen aan een opleidingsprogramma bij een gerenommeerde arts in een privéziekenhuis. Daar ontdekken ze een geheim project (Orpheus) waarbij proefpersonen klinisch doodgemaakt worden en in het hiernamaals terechtkomen. Eenmaal terug in het land der levenden blijken ze een bepaalde gave ontwikkeld te hebben. De studenten besluiten het experiment zelf te ondergaan, wat niet ongevaarlijk is."

Tarikh speelt de schoonmaker, een grote, tevens bepalende rol waarin hij zich kan verliezen. "Meer kan ik er niet over zeggen, dan verklap ik meteen alles."

Curaçaose rust

Ondanks moeilijke periodes behoudt Tarikh een rust die hij zegt te danken aan zijn Curaçaose jeugd. "De ontspannen kindertijd gaf me een basis. Ons kleine huis, Kwartje 76, bouwde mijn vader uit tot een groot fancy paars huis. Al die kleuren huizen vond ik geweldig, vooral één hele grote roze waarvan ik dacht dat het een drugshotel was! We hadden alles wat je wenste als kind: een grote boomhut, veel dieren, honden, poezen, parkieten, konijnen en landschildpadden zo groot dat je erop kon zitten." Ook bewaart hij goede herinneringen aan zijn zwemkampioenschappen, waarvan een grote doos medailles getuigt.

Hoe zijn Curaçaose achtergrond doorwerkt in zijn werk is helder. "In mijn spel speelt altijd wat van Curaçao door. Er is die rust, die ontspanning, wat ik de kenmerken van daar vind. Ondanks dat ik houd van een volle agenda, betekent het tegelijk het niet meegaan in de Hollandse stress, wat overigens iets heel anders is dan luiheid."

Omdat al jong bleek dat Tarikh dyslectisch was, kozen zijn ouders voor de privéschool Pipita. De dyslexie was tevens reden voor het gezin om naar Nederland te verhuizen toen Tarikh elf jaar was. Zijn Limburgse vader en Curaçaose moeder (kunstenares Helen Martina, dochter van Don Martina) die elkaar leerden kennen tijdens hun studietijd, waren bekend met Nederland en wonen er nog steeds, evenals zijn twee zusjes die ook in de creatieve hoek terecht zijn gekomen.

Het gezin vestigde zich in Den Bosch, waar Tarikh het vmbo volgde. "Ik vond het wel spannend om naar Nederland te gaan en had een leuke tijd: voetballen, hangen, meisjes en een gemixte vriendenclub, jongens uit Bosnië, Afghanistan, Iran. Mijn vrienden vormen nooit een logische mix, een Jood en een Arabier zijn mijn beste vrienden. Eenmaal klaar met mijn vmbo had ik geen idee wat ik wilde worden."

"Ik ben niet bezig met achterstand"

Eén opmerking van de schooldirecteur bleek bepalend voor zijn verdere keuzes. Na de schoolmusical, waar Tarikh met het ene liedje dat hij zong de hele zaal plat kreeg, zei deze directeur dat hij cabaretier moest worden. "Ondanks dat ik dat écht niet kan – mensen moeten alleen lachen omdat ik grappen níet kan vertellen – was het de trigger om naar de mbo-theaterschool in Rotterdam te gaan. Ik deed een oriënterende auditie voor producent (dan verdiende je lekker veel), maar werd niet aangenomen. Tot mijn verrassing kreeg ik wél het verzoek voor een privé-auditie als acteur, waarvoor ik werd aangenomen."

Op de theaterschool bleek al snel zijn grote achterstand. "Iedereen had wel wat gedaan met amateurtoneel, maar ik had geen achtergrond, op geen enkel gebied. Er werd gezegd dat ik kranten moest gaan lezen en Shakespeare. Ik werd uitgelachen, viel zo vaak door de mand, je zag mensen denken: wat doet die gast hier? Maar ik las alles wat los en vast zat en maakte een studie van het kijken naar grote acteurs."

Hij rondde de opleiding af en ging werken in de Rotterdamse schouwburg, waar hij veel leerde. "Ik heb in mijn Rotterdamse tijd alles meegemaakt, keihard gewerkt, alleen gewoond, vreselijk liefdesverdriet gehad, me helemaal klem gezopen en na die vier jaar geloof ik dat ik het leven beter begreep, zoals twintigers denken het leven te begrijpen. Toen besloot ik naar de hbo-toneelacademie in Maastricht te gaan. Ik denk dat ik de eerste mbo'er was die dat deed, het was niet gebruikelijk." Hij denkt overigens ook dat hij de eerste Antilliaanse acteur was die daar afstudeerde.

In Maastricht had hij de tijd van zijn leven. "Ondanks een overload aan werk – we werkten van half tien tot half tien – had ik echt een Harry Potter-gevoel. Ik paste daar, mijn klas was mijn familie." Nog steeds zijn het de acteurs die in Maastricht hun opleiding volgden die hem het meeste aantrekken. "Gijs Naber, Hans Kesting, Gijs Scholten, dat waren mijn voorbeelden. De opleiding in Amsterdam is meer kleinkunst, in Arnhem zijn het de performers, de levende kunstenaars als autonoom persoon. Maastricht is technisch, ambachtelijk, dat past het beste bij mij." Na zijn opleiding, zo zegt hij, heeft hij zich creatief ontplooid en ontwikkeld tot een acteur die wil meedenken over het script. "Ik wil het kunnen veranderen, wil geen speelboer zijn. Ik heb verdorie acht jaar gestudeerd, ik heb er óók verstand van."

Als hij zich moet inleven in een personage, gaat hij naast het bestuderen van zijn tekst op zoek naar inspiratie. "Dat kan via muziek, van hiphop tot jazz, house tot techno, salsa tot blues, maar het betekent ook intensief kijken naar en lezen over acteurs die je inspireren: alle voorstellingen bekijken, interviews bestuderen."

Over een maand dus een rol in Sophie, een theaterproductie in het De La Mar theater met onder anderen Tjitske Reidinga en Frederik Brom. Een wintervoorstelling, van november tot januari, die het leven van een vrouw vertelt in twaalf scènes, van acht jaar tot haar dood. "Het gaat over de grote thema's leven en dood, die juist inzoomen op de kleine dagelijkse dingen. Dat is het mooie van deze productie." Sommige mensen kom je steeds weer tegen in je leven, anderen slechts één keer, zoals het geval is in de rol van Tarikh. Hij mag Sophie dan slechts eenmaal tegenkomen, maar wel op een essentieel moment in haar leven: hij is haar eerste liefde. Niet de grootste rol, maar daarom wel te combineren met de tv-serie.

Film als doel

Vanwege de serie en het theater moet zijn passie voor film nog even wachten, al is dat zijn uiteindelijke doel. Ondertussen bereidt hij zich daarop wel op voor. "Ik kijk heel bewust naar films, zoek mensen die ik bewonder – Idris Elba, Brad Pitt, Al Pacino, Tom Hardy – en kijk hoe ze emoties spelen, hoe ze schakelen. Dat neem ik in me op en maak daar uiteindelijk een eigen Tarikh-versie van. Ik kijk op tegen iemand als Denzel Washington in 'Training Day', zijn performance, die is gewoon next level."

Nog zo'n film is 'Knight of Cups', die Tarikh recent zag en waarbij zijn emotie blijkt als hij erover praat. "Veel mensen liepen tussentijds weg, maar die snappen gewoon niet waarover het gaat. Het is een sfeerfilm, je moet het hebben van de beelden, de muziek. Het zijn shots van een man die vat probeert te krijgen op het leven. Hij heeft alles, maar kan niet gelukkig worden. Ik kan me ermee identificeren, ik snap het."

Spontaan pakt hij zijn telefoon waarop hij tijdens de film aantekeningen heeft gemaakt van dingen die hem raakten. "Kijk dit bijvoorbeeld: 'Je was oprecht toen je beloftes deed, maar het kwam niet uit je hart.' Die man worstelt ermee dat alles vluchtig is, door de social media is er geen werkelijkheid meer. 'Je kunt de liefde niet meer voelen, alleen nog ervaren; we zijn net wolken, we komen en gaan'." Tarikh herkent dit, is daarom ook van Facebook gegaan: "De onechtheid, de vluchtigheid, al die levens die toffer zijn dan dat van jou."

Het probleem van de hoofdpersoon in Knight of Cups is dat er zoveel liefde in hem zit, die er niet uit kan, aldus Tarikh. "Die man die begrijpt het leven té goed om ervan te kunnen genieten. Zelf denk ik dat ik de zin en de liefde heb gevonden: ik snap net genoeg van het leven om er nog van te kunnen genieten."

Tarikh Janssen lijkt aan de vooravond te staan van een doorbraak, hij straalt het vertrouwen uit. Ooit hoopt hij nog eens op Curaçao te staan. "Ik zoek het niet op, maar er hoeft maar iemand te zijn die me vraagt en dan zeg ik ja." Maar alleen omdat zijn geboortegrond trekt, niet omdat hij per se iets wil uitdragen.

"Ik onderscheid me daarin van andere zwarte acteurs. Waar je bij velen de worsteling ziet van de ongelijkheid in de geschiedenis, onze Antilliaanse geschiedenis, wil ik dat juist niet. Ik ben niet bezig met achterstand, wil dat ook bewust niet zijn. Ondanks dat zijn racisme en ongelijkheid een gegeven, het is overal. En natuurlijk wordt je identiteit bepaald door je omgeving, maar ik wil het op een andere manier overwinnen. Ik ben een Europeaan, een Zuid-Amerikaan, one of the many, de makamba op Curaçao, de allochtoon in Nederland. Ik wil nu vooral bezig zijn met mijn vak, goed zijn, alle rollen kunnen spelen, ook Shakespeare. Identiteit moet dan niet uitmaken, er is maar één ding dat telt: je vak verstaan. Dat is waarin ik wil geloven, dat is waarop ik vertrouw."

"Ik snap net genoeg van het leven om er nog van te kunnen genieten"

"De makamba op Curaçao, de allochtoon in Nederland"

Bij pokken

Ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van het St. Elisabeth Hospitaal wijdt de Ñapa enkele artikelen aan de medische wereld op Curaçao tussen 1816 en circa 1930. Vandaag: de pokken

Tekst: **Jeannette van Ditzhuijzen**

In Somalië werd in 1977 het laatste slachtoffer van de pokken gesignaleerd. Drie jaar later was de ziekte officieel uitgeroeid en werd er op Curaçao niet meer ingeënt tegen deze voorheen zo gevreesde kinderziekte.
De besmettelijke pokken – een virusinfectie – hebben aanvankelijk iets van een gemene griep, gevolgd door grote aantallen blaasjes op de huid. Behandeling was niet mogelijk en het was dus afwachten of de patiënt het haalde. Eenderde van de zieken bezweek uiteindelijk aan bloedvergiftiging, secundaire infecties of interne bloedingen.

Variolatie

Om de bevolking immuun te maken besmette men de mensen in de achttiende eeuw met de etter uit menselijke pokken. Dit heette variolatie. Een bezwaar was dat de aldus gevarioleerde persoon een besmettingsgevaar voor zijn omgeving vormde.
Het was de Engelse dokter Jenner die eind achttiende eeuw mensen met koepokken injecteerde. Het was hem namelijk opgevallen dat melkmeisjes die in aanraking waren gekomen met koepokken, een virale infectie bij koeien, geen pokken meer kregen. Jenners theorie klopte en het vaccineren – van vaca, Latijn voor koe – met koepokken deed zijn intrede.
Tijdens een epidemie in de Engelse tijd, 1815, verschenen er lovende artikelen over deze vaccinatie in de Curaçaosche Courant. "…dat het vertrouwen in het vermogen der vaccinatie by voortduring in alle deelen der wereld toeneemt en dat de sterfte aan de kinderziekte in gelyke mate afneemt." Op Curaçao was dat vertrouwen niet algemeen en dus verscheen er in 1818 een vlammend pleidooi om je kinderen toch vooral te laten vaccineren: "Welk regt geaard vader en moeder siddert niet op het denkbeeld hunne lievelingen door de kinderziekte van hun hart te zien gerukt, […] en zou aarselen, zoodra mogelyk een door God geschonken hulpmiddel ter hand te nemen, hetwelk dit welligt dreigend gevaar kan afwenden."
Variolatie kwam nog steeds voor, maar in 1827, ten tijde van een volgende epidemie, verbood de gouverneur deze vorm van immunisatie. Verder moesten besmette kinderen thuis blijven en het woord 'Kinderziekte' diende duidelijk zichtbaar op hun woning vermeld te worden."

Verplichte vaccinatie

In 1844 werd vaccinatie verplicht voor kinderen die op kosten van het bestuur naar school gingen en voor kinderen wier ouders steun kregen van de armenkassen. "Onder scholen worden insgelyks verstaan naai en breiwinkels, speel en kinderscholen, in een woord al zoodanige verzamelingen der kinderen, die de opvoeding of het onderrigt ten doel hebben."
In de loop van de negentiende eeuw adverteerden diverse artsen met gratis koepokvaccinatie. Chirurgijn-majoor Hendrik Schorrenberg spande de kroon. Volgens de advertenties vaccineerde hij 'ten zynen huize binnen het fort Amsterdam'. In april 1844 ontving hij een gouden medaille 'om te strekken tot belooning voor zyne verdiensten in het bevorderen der Koepokinenting op dit eiland'.
In 1847 werden er weliswaar 3044 mensen gevaccineerd, maar doordat de ingevoerde koepokstof niet altijd de goede kwaliteit had, was er geregeld een tekort. Zoals ten tijde van de epidemie van 1852. Toen reisde dokter Van Rhijn met vijf kinderen naar La Guayra voor vaccinatie aldaar. "Deze maatregel is met den besten uitslag bekroond geworden", concludeerde het Koloniaal Verslag. Van Rhijn nam meteen verse koepokstof mee, waarmee ruim 1000 personen gevaccineerd werden.
Na een bezoek van besmette zeelieden aan een kroeg op Pietermaai brak er in 1862 een grote epidemie uit. De ziekte heerste vooral aan de oostkant van het Schottegat. Gelukkig konden de zieken in Cher Asyl (Pietermaai) in afzondering worden behandeld. Dit pand, van 1850 tot 1863 eigendom van dokter Corneille Jonckheer, werd hiervoor door hem afgestaan. In 1854, toen men de cholera vreesde, had hij het ook al beschikbaar gesteld. In oktober 1862 kocht het gouvernement het huis Klein St. Barbara op Pietermaai voor de opname van nog meer pokkenlijders.

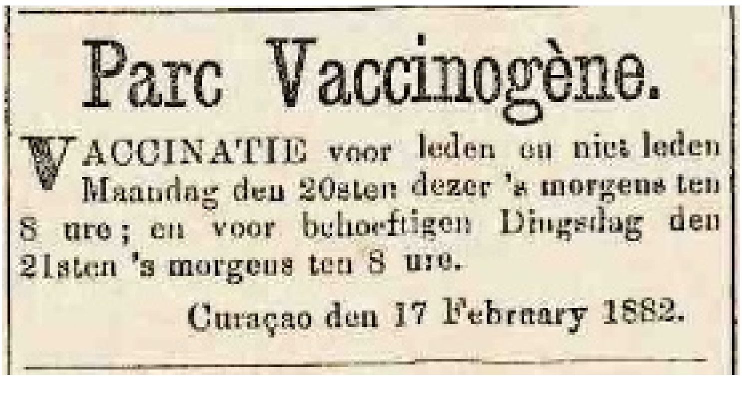
Parc Vaccinogène.
VACCINATIE voor leden en niet leden Maandag den 20sten dezer 's morgens ten 8 ure; en voor behoeftigen Dingsdag den 21sten 's morgens ten 8 ure.
Curaçao den 17 February 1882.

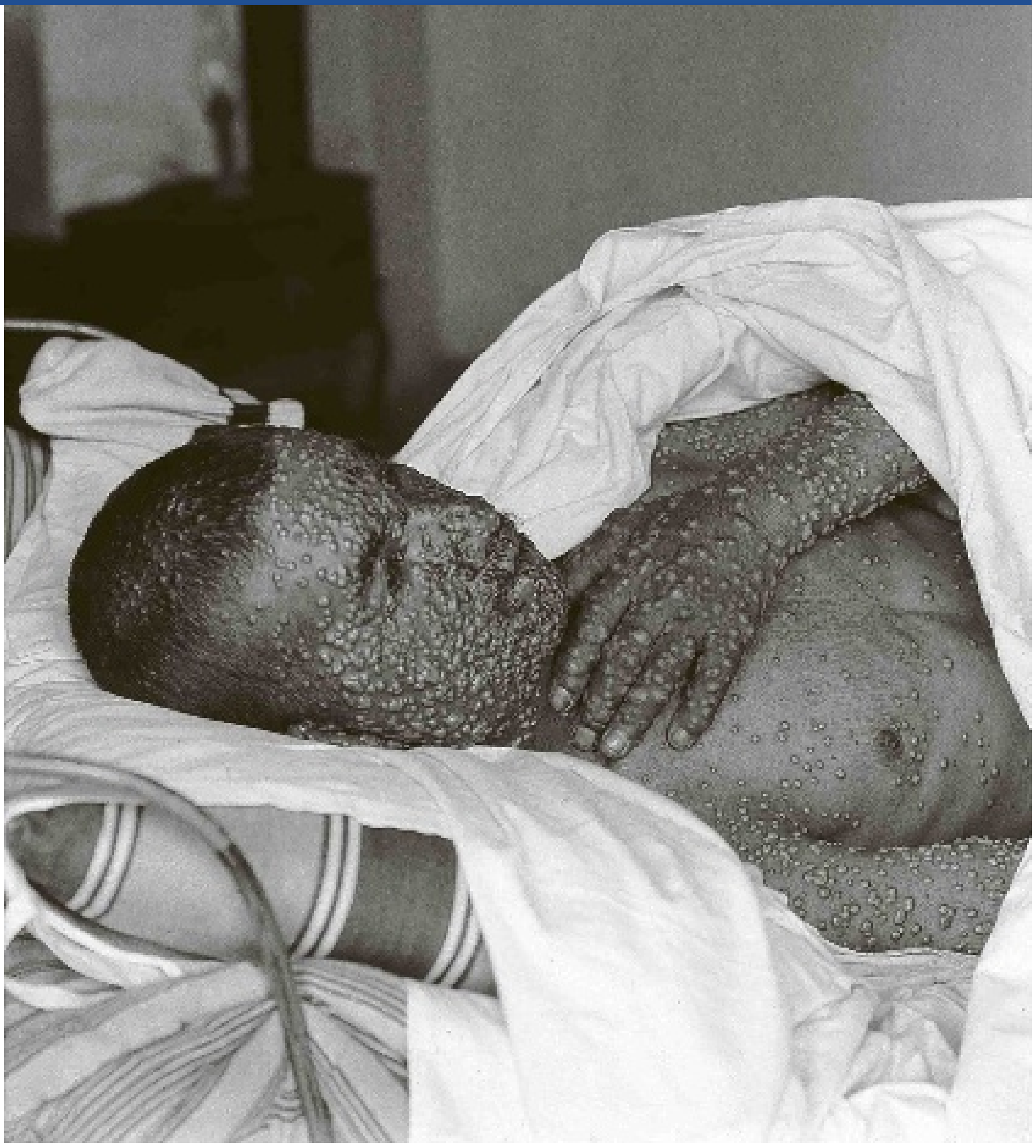
Een gevallen van pokken.

Korting op begrafenis

In het laatste halfjaar van 1862 werden in Cher Asyl 278 zieken opgenomen, van wie er 88 overleden. In het gasthuis in Otrobanda overleden 21 van de 89 opgenomen zieken. Totaal stierven er 236 mensen.
Een van de zusters Franciscanessen die zich in Cher Asyl met gevaar voor eigen leven om de zieken bekommerden was de Curaçaose zuster Josefa, geboren als Maria Francisca Coles. Met enkele andere zusters zonderde zij zich vrijwillig af, zodat ze de pokkenlijders kon verplegen.
De epidemie van 1862 was zo ernstig, dat twee katholieke begrafenissociëteiten aan nabestaanden van pokkenslachtoffers een speciaal tarief rekenden. Leden 'van eene nooddruftige familie' waren nog goedkoper uit, zij betaalden bij de een geen 10 maar 4 gulden, bij de ander was de lijkwagen gratis, maar moest er 4,50 gulden betaald worden 'voor paardenhuur'.
Dokter Nicolaas Anslijn, die de zieken in Cher Asyl had behandeld, benadrukte tien jaar later in de Surinaamsche Courant het belang van vaccinatie. Volgens hem bleven in 1862 de gevaccineerde militairen en marechaussees, op een enkel geval na, 'vrij van die vreesselijke ziekte, terwijl de Militairen de straten bezochten alwaar de epidemie het hevigst woedde, en de Maréchaussees het toezigt hielden op het vervoeren, begraven, isoleren en desinfecteren'.

Parc Vaccinogène

Vanwege het geregelde tekort aan vaccin werd er in 1881 een Parc Vaccinogène ingericht, aanvankelijk gevestigd in het Waterfort, later verplaatst naar het Riffort. Daar werden in grote stallen kalveren van vier tot zes maanden ingeënt met koepokken. Een dag of vier later kon de koepokstof bij het kalf worden afgenomen en bij de mens geïnjecteerd.

gratis lijkwagen

Volgens het reglement kon men ‘zich [te] doen inenten met koepokstof direct van het kalf’ wanneer de dag tevoren op het Riffort een blauwe vlag wapperde. Melden tussen zeven en acht uur, nummertje trekken en wachten op je beurt. Leden van het Parc hadden voorrang en hoefden niet te betalen. Voor niet-leden kostte de vaccinatie 2,50 gulden. Onvermogenden betaalden eveneens niets, maar zij moesten wel het langst op hun beurt wachten. Toegang tot de stallen was verboden.
De koepokstof werd ook in buisjes verzameld voor vaccinatie buiten het Parc.
Kennelijk liep het Parc zo goed, dat er in Nederland werd gevaccineerd met koepokstof uit Curaçao, zo meldde de Amigoe in augustus 1882.

Onbewoond Jongbloed

Ondanks deze vaccinatiecampagne bleef de ziekte regelmatig opduiken. Zo vermoedde de districtsmeester dat de tienjarige Frederic Laken op Jan Thiel met pokken was besmet. Hij was eind augustus 1883 uit Puerto Cabello aangekomen, en of de stadsgeneesheer er maar even naar wilde kijken. In afwachting daarvan had hij ‘eene wacht doen plaatsen, om alle onnoodige gemeenschap met de zieke te beletten’.
Nadat de stadsgeneesheer de ziekte had bevestigd, huurde het gouvernement de onbewoonde plantage Jongbloed van C. Sprock, omdat op Jan Thiel te veel mensen woonden die besmet konden worden. Dus moest de arme Frederic naar Jongbloed worden gebracht ‘om aldaar, onder toezigt eener politiewacht van twee marechaussées, tot zijn volkomen genezing te verblijven’. Tevens werden op last van de gouverneur alle vaartuigen die uit Puerto Cabello kwamen onderworpen aan een quarantaine van vijftien dagen.
Dergelijke quarantaine in verband met het heersen van de pokken elders was schering en inslag, zo blijkt uit krantenberichten. Zodra ergens pokken waren vastgesteld, moesten schepen uit dat land uit voorzorg in quarantaine.

Herinenting

Om Curaçao beter te vrijwaren van de besmettelijke ziekte werd in 1916 wettelijk besloten dat alle schoolkinderen verplicht moesten zijn ingeënt. Daarmee werd de regeling gevolgd die in Nederland van kracht was. Ook het onderwijzend personeel diende aan te tonen dat het met goed gevolg de vaccinatie had ondergaan, dan wel de ziekte zelf had gehad – waardoor je immers immuun was.
De bevolking kreeg tweemaal per jaar de gelegenheid zich kosteloos te laten vaccineren. De angst voor de ziekte zat er nog steeds goed in. De bemanning van op Curaçao arriverende schepen werd standaard door de havendokter onderzocht. In 1923 bleken twee bemanningsleden pokken onder de leden te hebben. Onmiddellijk werd het schip naar Caracasbaai in quarantaine gestuurd. Twee zusters van het St. Elisabeth Hospitaal gingen naar de quarantaine-inrichting om hen te verplegen. Schip en bemanning werden gedesinfecteerd.
Een jaar later verscheen er weer een advertentie voor (her)inenting tegen de pokken. Het hoofd van de Openbare Gezondheidsdienst wees erop dat de vaccinatie slechts voor een periode van vijf jaar bescherming gaf en dat herinenting dus zeer aan te raden was.
De verordening tot verplichte inenting kon in 1980 worden ingetrokken. De ooit zo gevreesde ziekte was uitgeroeid.

Edward Jenner (1749-1823) vaccineerde op de afbeelding uit 1796 de 8-jarige James Phipps met koepokken.

Hendrik Schorrenberg (1791-1865)

De Nederlander Hendrik Schorrenberg arriveerde in 1829 vanuit St. Eustatius als officier van gezondheid 2e klasse op Curaçao. Hij had kennelijk op de Bovenwinden gewoond en gewerkt, want daar werd een dochter van hem geboren. Op Curaçao was hij werkzaam bij het garnizoen, waar hij in 1833 chirurgijn-majoor werd. Sinds ongeveer die tijd was hij chef van het Militaire Hospitaal. De latere artsen George Ferguson en Nicolaas Anslyn kregen bij hem hun opleiding. Van 1839 tot 1840 was Schorrenberg waarnemend stadschirurgijn.
Zes jaar later maakte hij aanstalten om naar Suriname te vertrekken. Hij vroeg een uitvoervergunning aan voor vier slaven en verkocht zijn paard en zijn piano. In Suriname werd hij chef bij de geneeskundige dienst.
Over zijn optreden tijdens een gelekoortsepidemie aldaar in 1851 schreef de Nieuwe Rotterdamsche Courant: “Onder hen, die zich bij de hier geheerscht hebbende ziekte bijzonder onderscheidden, behoort de officier van gezondheid 1ste klasse, H. Schorrenberg […] in de eerste plaats genoemd te worden; daar hij, terwijl 3 à 400 zieken in het hospitaal waren, dag en nacht, gedurende 4 maanden onder de lijders heeft doorgebragt, en zelf door de koorts aangetast, zijn post evenwel niet verliet.”
Enkele maanden later benoemde de koning hem tot Ridder der Orde van de Eikenkroon, ‘als eene belooning voor langdurige Militaire diensten en voor den yver door hem aan den dag gelegd als Militaire Arts’. In 1855 kreeg Schorrenberg zelfs de titulaire rang van Eerste Officier van Gezondheid der tweede klasse.
Na zijn pensioen in 1856 liet hij zich – in Paramaribo – inschrijven als praktiserend geneesheer. Kennelijk was hij ook lid van het ‘Militair Geregtshof voor de Nederlandsche West-Indische Bezittingen’ en plaatsvervangend lid van de ‘Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt’. In 1858 kreeg hij voor beide functies eervol ontslag om enkele maanden later met zijn (tweede) vrouw Sophia Perceval en dochter naar Amsterdam te vertrekken.
Dat beviel kennelijk niet, want twee jaar later voer het gezin terug naar Suriname, waar Schorrenberg op 24 maart 1865 overleed.

MERKWAARDIGHEID!

DOOR een belangstellende in het *Parc-Vaccinogène* alhier is ten behoeve van deszelfs fonds aldaar tentoongesteld een levend kalf met vyf pooten, twee staarten en andere afwykingen.

Het kalf is alsnog gedurende acht dagen te bezigtigen van des morgens 8 tot des namiddags 5 ure. Er bevindt zich in het park een bus voor giften.

Curaçao den 1 September 1882.

Stilstaan bij armoede op Curaçao

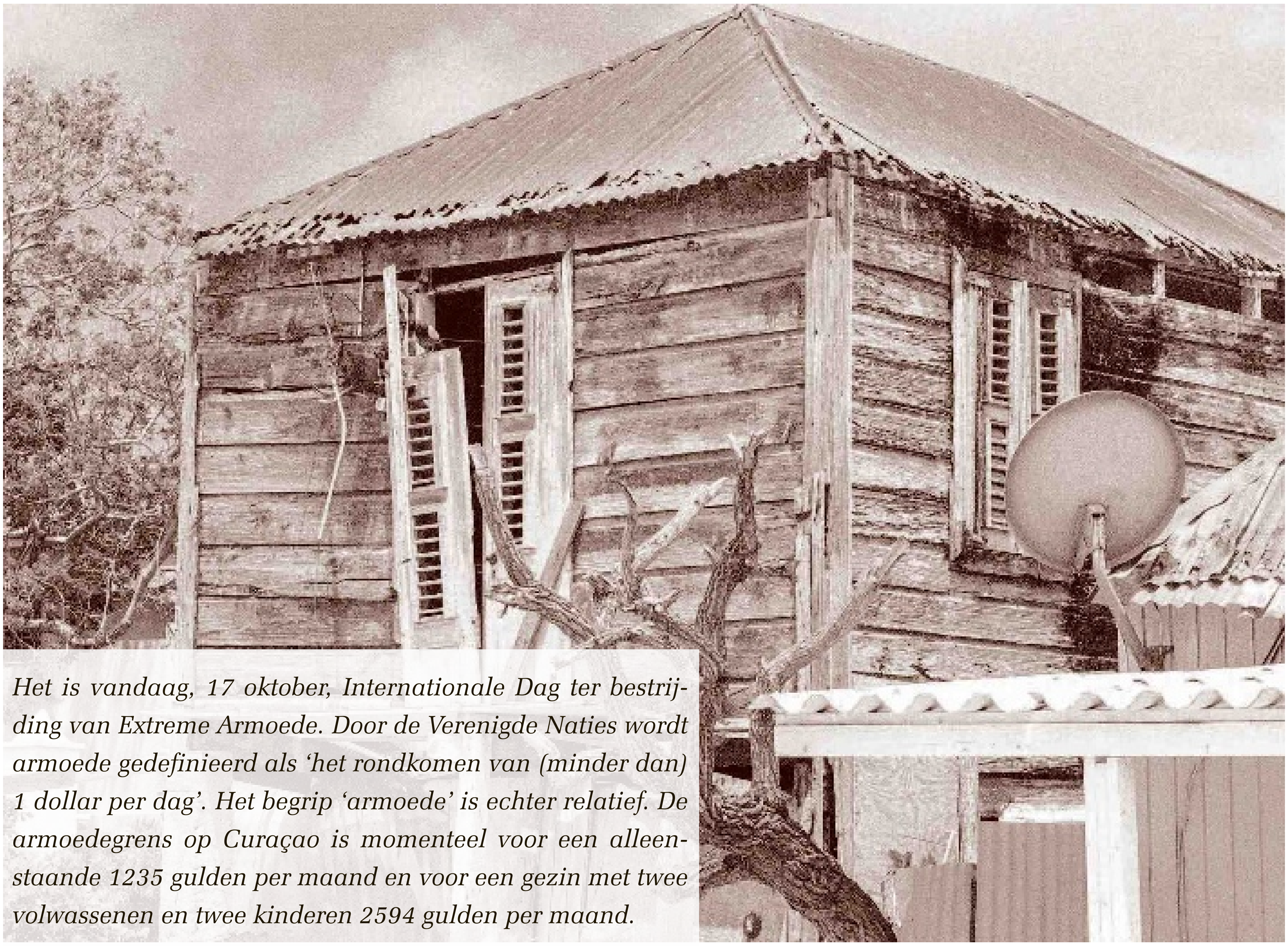

Het is vandaag, 17 oktober, Internationale Dag ter bestrijding van Extreme Armoede. Door de Verenigde Naties wordt armoede gedefinieerd als 'het rondkomen van (minder dan) 1 dollar per dag'. Het begrip 'armoede' is echter relatief. De armoedegrens op Curaçao is momenteel voor een alleenstaande 1235 gulden per maand en voor een gezin met twee volwassenen en twee kinderen 2594 gulden per maand.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Shutterstock**

De Internationale Dag ter Bestrijding van Extreme Armoede is in het leven geroepen om wereldwijd een vuist te maken tegen armoede. Deze dag is in 1987 opgericht en erkend door de Verenigde Naties. De Millenniumdoelen van de VN die in 2000 zijn opgesteld en eind dit jaar aflopen, zijn eind september vervangen door de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

Deze doelen worden gezien als de belangrijkste wereldwijde afspraken om de levens van mensen te verbeteren. In 2030 moet armoede de wereld uit zijn, mag niemand nog honger lijden en moet iedereen toegang hebben tot goed onderwijs. Dat zijn enkele van de zeventien doelen waar de VN de komende vijftien jaar aan willen werken en waar wereldleiders in september hun handtekening onder hebben gezet.
Volgens de laatste publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over inkomens en inkomensverdelingen leeft een kwart van de huishoudens onder de armoedegrens volgens de normen van Curaçao. Dit is een verbetering ten opzichte van 2001, toen een derde (33,7 procent) onder de armoedegrens leefde. Echter, dit zijn cijfers naar aanleiding van de Census 2011.
Navraag bij het CBS gaf aan dat er geen nieuwe cijfers bekend zijn. Het CBS heeft wel een tabel opgemaakt per 1 januari 2015 waarin de armoedegrens per type huishouden is aangegeven.
De armoedegrens is volgens de CBS-tabel momenteel voor een huishouden met twee volwassenen en twee kinderen 2594 gulden per maand. Voor een eenpersoonshuishouden is dat 1235 gulden, twee volwassenen 1853 gulden, één volwassene met één kind 1606 gulden, twee volwassenen met één kind 2223 gulden en drie volwassenen 2470 gulden per maand.
Volgens de Census van 2011 hebben huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens vaak een vrouw als hoofd van het huishouden, een hoofd dat werkzoekend is of een hoofd met een lage opleiding. Vooral indien het hoofd een inkomen uit een uitkering of Algemene Ouderdomsvoorziening (AOV) heeft, bevindt het huishouden zich vaak onder de armoedegrens. Andere kenmerken van huishoudens die tot hogere percentages beneden de armoedegrens leiden zijn onder andere huishoudgrootte (eenpersoonshuishoudens, of meer dan vijf personen) en huishoudens met drie en meer kinderen.

Langdurig werkloos

De hoogste percentages huishoudens onder de armoedegrens komen voor in de zones Fleur de Marie/Scharloo, Tera Pretu en Fortuna. Bij navraag bij het buurtcentrum Fleur de Marie over de armoede onder de bewoners van de wijk, werd aangegeven dat er onder de oorspronkelijke bewoners van de wijk geen armoede is na de renovaties van de afgelopen jaren. Er wonen wel immigranten die arm zijn. De laagste percentages komen voor in het Spaanse Water, Mahaai en Zeelandia.
Uit de analyse van het CBS blijkt dan langdurige werkloosheid en arbeidsongeschiktheid de grootste risico's zijn om onder de armoedegrens te vallen. Hoe meer risicofactoren betrekking hebben op het huishouden, hoe groter de kans om onder de armoedegrens te vallen. Naast langdurige werkloosheid of arbeidsongeschiktheid leiden deze in combinatie met factoren als een lage opleiding, een laag gekwalificeerd beroep, alleenstaand, ongehuwd en 60-plusser tot een grotere kans onder de armoedegrens terecht te komen.
Kinderen in lompen zien we op Curaçao niet. Niet op straat in ieder geval. Maar ze zijn er wel. Ze komen echter niet uit hun huis of van het erf. We zien wel huizen die in zeer slechte staat verkeren en bewoond zijn. De daken lekken, soms bestaan de vloeren uit niet meer dan een paar platen op de grond en het komt voor dat er niet eens een toilet in huis is.
De vraag bij het begrip 'armoede' is dan ook: wanneer leeft iemand in armoede?

op Dag ter bestrijding armoede

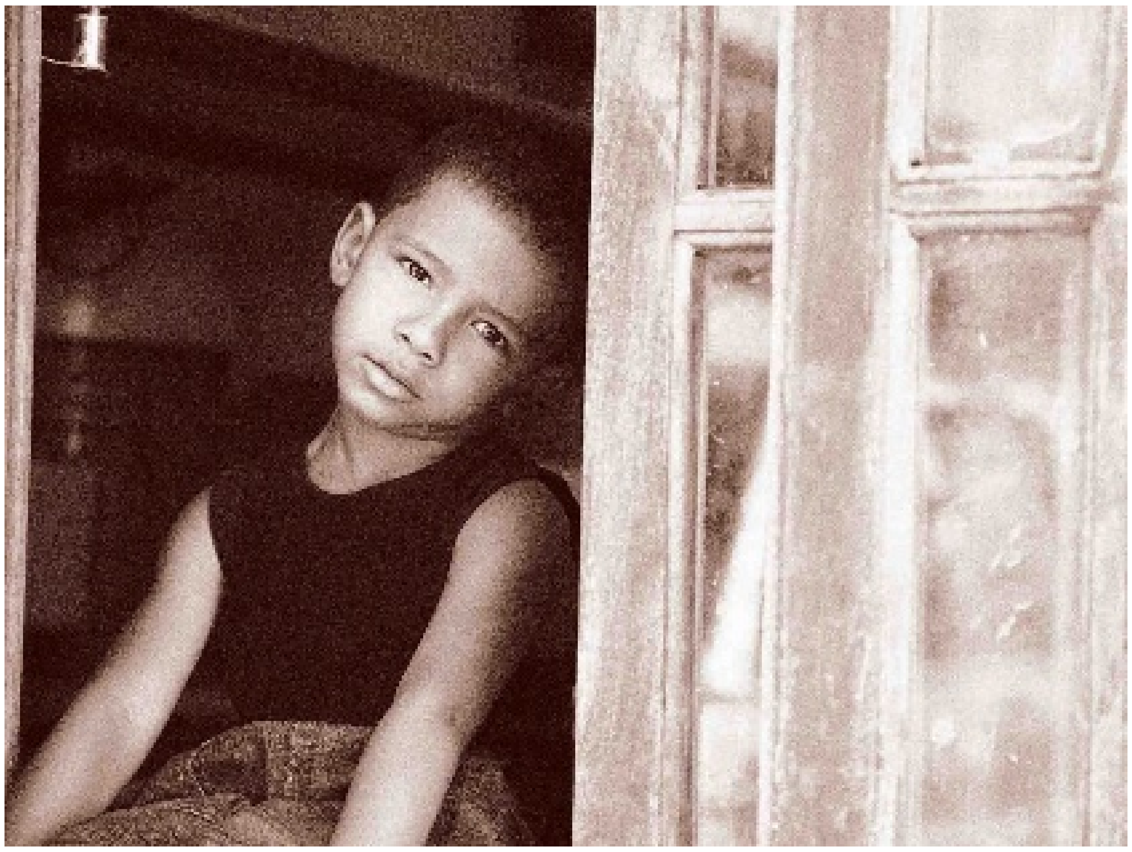

Er zijn verschillende definities voor het begrip armoede. Leef je in armoede als je in een huis met een lek dak woont? Of als je geen eten hebt? Of als je een laag inkomen hebt? Het grote probleem op Curaçao is dat er 'verborgen armoede' is. Men ziet het niet, maar het is er wel.
Vooral vanuit organisaties die zich bezighouden met bestrijding van armoede – en dat zijn er op Curaçao heel veel – weten we dat er bijvoorbeeld achter de grote panden op Scharloo mensen in ernstige armoede leven. Dat er kinderen zijn die zonder eten naar school gaan, dat er op Seru Fortuna mensen 'naar boven op de berg' komen met een bak eten om als tegenprestatie met de moeder of de dochter het bed te mogen delen. Er wordt niet hardop over gesproken, maar het zijn situaties die voorkomen. Gelukkig wordt er vanuit die stichtingen veel gedaan.
Er lopen allerlei projecten om kinderen een ontbijt of warme lunch op scholen te kunnen geven, om de minderbedeelde kinderen de mogelijkheid te geven om te sporten, er is een voedselbank waar iedere maand 300-400 gezinnen een voedselpakket krijgen enzovoorts. Veelal zijn het vrijwilligers die zich inzetten voor deze stichtingen. Een interessant gegeven is dat op Curaçao ook gekeken wordt naar de kwaliteit van het sociaal functioneren en de perceptie van de eigen situatie die een belangrijk deel uitmaakt van armoede.

Hoge woonlasten

Een groot probleem zijn de hoge woonlasten, gezien de salarissen die mensen verdienen. Er wachten op het moment meer dan 7000 mensen op een huis van de FKP (Fundashon Kas Popular). Dit geeft wel aan dat de nood hoog is.

Het bruto minimumloon is per 1 januari dit jaar 8,15 gulden (voor iemand van 21 jaar en ouder). Het maandloon is bij een 40-urige werkweek is 1412,67 gulden en voor een 45-urige werkweek 1589,25 gulden. Een alleenstaande moeder met een kind die een volledige baan heeft tegen het minimumloon, valt daarmee dus al onder de armoedegrens.

Gemiddeld wordt op het eiland iets meer dan 30 procent van het inkomen aan woonlasten besteed. In de arme wijken, waar het inkomen gemiddeld twee keer zo laag is maar de huren vaak hetzelfde zijn, moet dus 50 tot 60 procent van het inkomen worden besteed aan woonlasten. Wat overblijft voor voeding, kleding, scholing, recreatie, aankoop/vervanging huisraad is dus ontoereikend.
De mensen die onder de armoedegrens vallen leven vaak onder erbarmelijke omstandigheden. Het zijn omstandigheden die je alleen in ontwikkelingslanden denkt aan te treffen, en niet op het zonnige vakantie-eiland Curaçao, waar een paar kilometer van deze gezinnen die onder deze omstandigheden wonen de tropische stranden liggen en luxe resorts.
De gevolgen van armoede zijn niet alleen meer gevolgen voor degenen die in armoede leven, maar de gevolgen zijn ook in de samenleving te zien. De criminaliteit stijgt en het komt voor dat daders van overvallen soms niet ouder zijn dan veertien of vijftien jaar. Het Openbaar Ministerie maakt zich zorgen over de vele jonge daders die overvallen plegen. Hoewel veel mensen die in armoede leven niet de criminaliteit opzoeken, kunnen bepaalde omstandigheden wel meespelen.
Belangrijke oplossingen voor dit probleem zijn stimulering van de werkgelegenheid, betere wijkvoorzieningen, meer betaalbare woningen, een veiliger situatie in de wijk, vorming en scholing, verhoging van uitkeringen en meer opvang voor verslaafden. Dat is niet alleen een taak van de overheid, maar ook van de mensen zelf.
Het heeft te maken met verantwoordelijkheid naar zichzelf, de ander en de samenleving als geheel.

Te laag loon om van rond te komen

Een Curaçaose vrouw van vijftig jaar vertelde aan de Ñapa dat ze werkt bij een semi-overheidsorganisatie. Daar werkt ze veertig uur per week tegen een bruto salaris van 1500 gulden per maand.
Zij kan daar niet van rondkomen en zoekt werk voor de avonduren. Ze dacht aan schoonmaakwerk in kantoren. Het salaris dat ze nu verdient is weliswaar iets boven het minimumloon, maar zit het dicht tegen de armoedegrens aan voor een alleenstaande. Dat is per 1 januari gesteld op 1235 gulden.
Deze vrouw beschikt over jarenlange werkervaring en ze heeft diverse opleidingen gedaan op administratief gebied en personeelsorganisatie. Ze heeft de baan tegen 1500 gulden aangenomen omdat ze elders geen werk kon vinden.

5 kinderen, geen water en stroom

Een maatschappelijk werker met wie de Ñapa sprak kwam bij een gezin waar ze een aantal kinderen aantrof die in vieze kapotte kleren rondliepen. Het hele huis stonk naar urine en het was er een enorme rommel.
Het huis waar het gezin woonde was afgesloten van water en elektriciteit omdat de rekeningen niet betaald waren en de kinderen waren al in weken niet gewassen. Er werd met een emmertje water getapt bij een kraantje in de buurt.
De school van een van de kinderen had bij het buurtcentrum melding gemaakt van schoolverzuim één van de kinderen. De maatschappelijk werker sprak met de moeder. Er waren vijf kinderen, waaronder een baby van vier maanden. De moeder had geen baan en ook geen onderstand. Ze schaamde zich voor de situatie en durfde zelf geen hulp te vragen. Er is nu onderstand aangevraagd voor het gezin en er is bemiddeling aangeboden omtrent de afsluiting van water en elektriciteit om tot een oplossing te komen voor de onbetaalde rekeningen.

De opzegtermijn in een arbeidsovereenkomst

Artikel 7A:1615i lid 2 van ons Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de opzegtermijn voor een werknemer één maand bedraagt. Dit heet de wettelijke opzegtermijn voor de werknemer. Indien tussen partijen schriftelijk niets anders is overeengekomen, gelden de wettelijke opzegtermijnen.

Tekst: **William ten Veen**

De door de werkgever in acht te nemen wettelijke opzegtermijn bedraagt bij een arbeidsovereenkomst die op de dag van opzegging: (i) korter dan vijf jaar heeft geduurd: één maand; (ii) vijf jaar of langer, maar korter dan tien jaar heeft geduurd: twee maanden; (iii) tien jaar of langer, maar korter dan vijftien jaar heeft geduurd: drie maanden' en (iv) vijftien jaar of langer heeft geduurd: vier maanden. De door de werknemer in acht te nemen wettelijke opzegtermijn bedraagt één maand, ongeacht de duur van de arbeidsovereenkomst.

Partijen zijn vrij om, binnen bepaalde wettelijke grenzen, een andere opzegtermijn overeen te komen dan de wettelijke. In de praktijk maak ik vaak mee dat een werkgever een langere opzegtermijn dan de wettelijke opzegtermijn voor de werknemer wil overeenkomen. Daarbij dient de werkgever zich wel te realiseren dat bij deze afwijking van de wettelijke opzegtermijn voor de werknemer, de door de werkgever in acht te nemen opzegtermijn minimaal twee keer zo lang dient te zijn als de door de werknemer in acht te nemen opzegtermijn.

Een voorbeeld om het makkelijker te maken: een in de arbeidsovereenkomst opgenomen opzegtermijn van twee maanden voor de werknemer is alleen rechtsgeldig als de opzegtermijn voor de werkgever minimaal vier maanden bedraagt. De opzegtermijn voor de werknemer mag niet langer zijn dan zes maanden, welke termijn correspondeert met een opzegtermijn van twaalf maanden voor de werkgever.

Alleen bij CAO kan rechtsgeldig van deze 'dubbele opzegtermijn regel' worden afgeweken met dien verstande dat de door de werkgever in acht te nemen opzegtermijn dan wel ten minste even lang dient te zijn als die van de werknemer.

Wat is nu rechtens als partijen in een arbeidsovereenkomst opnemen dat er een opzegtermijn van twee maanden geldt voor zowel de werkgever als de werknemer? Een dergelijke opzegtermijn is in strijd is met de wet, zodat de vraag rijst of een dergelijke afwijkende opzegtermijn nietig of vernietigbaar is. Bij nietigheid gelden de schriftelijk tussen partijen overeengekomen opzegtermijnen niet, maar gelden de wettelijke opzegtermijnen. Bij vernietigbaarheid dient een partij een beroep te doen op de ongeldig overeengekomen afwijkende opzegtermijn.

Het Gerechtshof in Den Bosch zich hierover gebogen. De vraag die het Hof kreeg voorgelegd was welk rechtsgevolg verbonden moet worden aan een opzegtermijn van twee maanden voor beide partijen. Dit rechtsgevolg is van belang aangezien de werknemer van mening was dat zijn werkgever bij het beëindigen van zijn arbeidsovereenkomst een opzegtermijn van vier maanden in acht had moeten nemen gezien de verdubbelingsregel zoals opgenomen in de wet (artikel 7A:1615i lid 5 Burgerlijk Wetboek van Curaçao). Het Hof is het echter niet eens met het standpunt van de werknemer. Het Hof oordeelt dat het rechtsgevolg van een overeengekomen opzegtermijn in de arbeidsovereenkomst die voor beide partijen gelijk is, slechts is dat de werknemer een beroep toekomt op de vernietigbaarheid van de contractuele opzegtermijn. Een beroep op de vernietigbaarheid leidt er naar het oordeel van het Hof niet toe dat de opzegtermijn voor de werkgever van rechtswege wordt omgezet in een opzegtermijn van vier maanden (namelijk het dubbele). Het vernietigen van de contractuele opzegtermijn heeft naar de mening van het Hof slechts tot gevolg dat de wettelijke opzegtermijnen gelden (die zoals hierboven aangegeven voor de werkgever afhankelijk is van het aantal dienstjaren en voor de werknemer altijd één maand).

Op grond van het bovenstaande is de conclusie gerechtvaardigd dat een werknemer alleen belang heeft bij een beroep op de vernietigbaarheid van de contractuele opzegtermijn indien de wettelijke opzegtermijn van de werkgever langer is dan de contractuele opzegtermijn, of wanneer de werknemer zelf van zijn eigen langere contractuele opzegtermijn afwil omdat de werknemer al een andere (beter betaalde) baan elders heeft gevonden.

Mr William ten Veen is advocaat en partner bij BBV Legal
tenveen@bbvlegal.com

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 waterzucht, **6** raad, **10** snijbloem, **11** geste, **13** Afrikaans land, **15** Bijbelse figuur, **16** route, **19** deel van een gebouw, **20** Londense maatschappij voor zeeverzekering, **22** deel van een film, **24** strijkinstrument, **25** beduchtheid, **28** richting, **31** Leger des Heils, **32** nachtvlinder, **36** kunsttaal, **37** hoofdartikel, **38** netwerk van lijnen, **39** soort tuin, **40** imiteren, **41** spanning.

VERTICAAL
1 toetsinstrument, **2** tweestrijd, **3** ontzag, **4** moeder-overste, **5** projectiel, **6** behoeftige, **7** per dag, **8** Turks decreet, **9** nageltje onder atletiekschoenen, **12** misere, **14** verwarring, **17** rivier in Frankrijk, **18** nu dan, **21** Engelse bevestiging, **23** collectieve arbeidsovereenkomst, **25** alles inbegrepen (Eng.), **26** Afrikaans land, **27** deel van een trap, **28** cliënt, **29** vogelproduct, **30** misère, **33** voormalig Perzië, **34** totalisator, **35** bloem.

1		2		3	4	■	5	■	6	7		8		9
	■		■	10							■		■	
11	12					■		■	13				14	
15			■	16		17		18			■	19		
20			21		■		■		■	22	23			
■		■		■	24					■		■		■
25		26		27	■		■		■	28		29		30
31			■	32	33		34		35		■	36		
37						■		■	38					
	■		■	39							■		■	
40						■		■	41					

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Juan Dirksz
Wayaca 69
Aruba

L.W. Huizer
Irenelaan 24
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel.
Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

				8		1	4	
4			7		5	2	3	9
2		9	4				7	
9	3			7		5		
		6		5	1			2
	8						1	
3			8			7		
				9	4			3
	2							6

HEAVY

				3	5			
			9				3	
2							6	4
					6	5		
				4	8		1	
7			2					
				9	7			
						7		3
		6		2		1	9	

ZWEEDSE PUZZEL

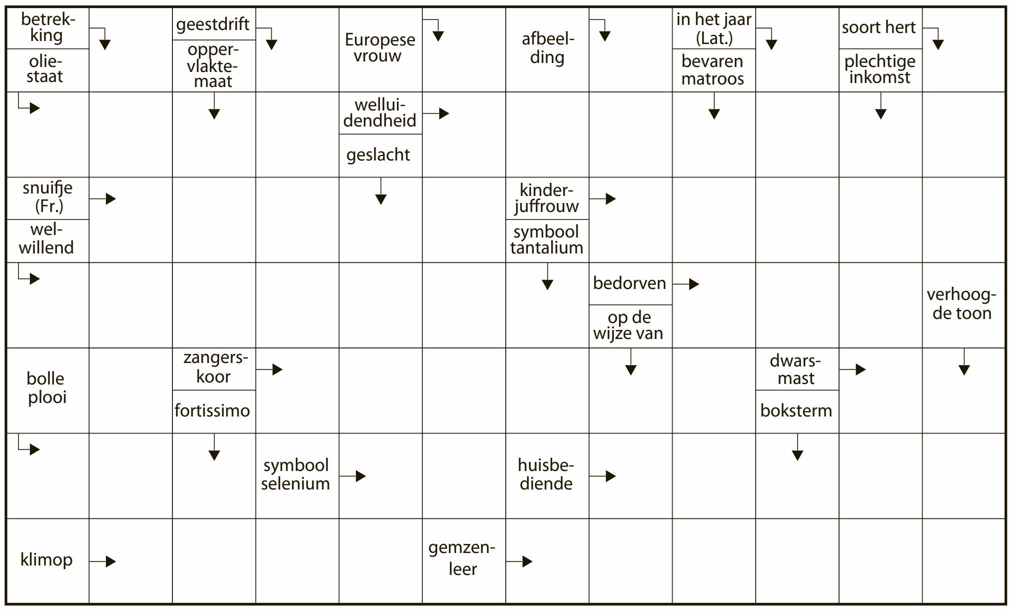

CRYPTOGRAM

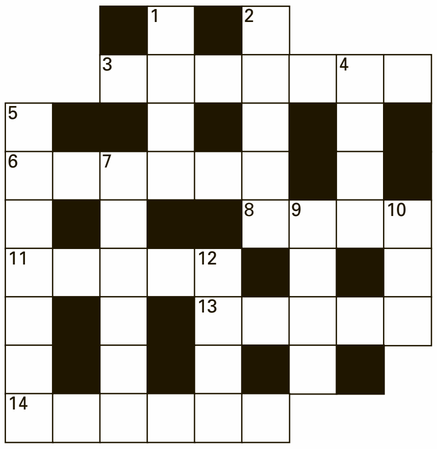

HORIZONTAAL:
3. Handigheidje om te flikken (7); **6.** Galante man met een lintje (6); **8.** Koortsachtig de benen nemen (4); **11.** Rijdend bed (5); **13.** Een surfer zal 'm niet voor zijn hoofd hebben (5); **14.** Hij is te rijk om erg tevreden te zijn (6).

VERTICAAL:
1. Wat een stommeling om Duits te leren! (4); **2.** Fijn voor de schooljeugd dat de schepen weer kunnen varen! (5); **4.** Zakdoek (4); **5.** Van toepassing voor een dokter (7); **7.** Vee van vijfhonderd Europeanen (6); **9.** Hieruit komt men op straat te staan (4); **10.** Ga weg van het dak! (3); **12.** Door z'n effect wordt dit dier echt nijdig (4).

WOORDZOEKER

P	V	U	I	L	N	I	S	Z	A	K	T	H
R	T	Z	E	E	A	O	N	L	W	N	W	E
I	R	G	L	M	O	Y	L	L	E	E	L	R
E	E	E	E	L	M	E	O	N	A	O	E	O
S	V	K	M	W	N	E	A	U	O	N	G	D
T	U	E	A	O	A	M	N	I	T	A	D	E
E	O	I	M	N	R	A	E	T	A	M	G	S
R	C	L	B	E	S	R	D	L	A	N	A	R
E	A	I	P	R	IJ	S	P	E	I	L	E	N
S	L	C	N	A	O	O	P	V	E	G	E	N
U	S	N	A	G	T	O	R	E	A	D	O	R
L	G	O	E	R	O	E	D	R	L	M	A	A
T	E	C	V	E	W	O	V	E	O	M	R	A
A	E	P	L	Z	D	N	I	N	T	A	C	T
A	A	M	M	IJ	A	F	G	E	V	E	N	I
T	U	O	G	A	R	D	L	I	W	P	R	G

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANVRAGER
AFGEVEN
AMPEL
ARMOE
BROODETER
CONCILIE
EMMENTALER
GEWAAD
GITAAR
GNOMON
GOEROE
HERODES
IJZERGAREN
INGOOI
INLANDS
INTACT
KANSSPEL
LAYOUTMAN
LOOIERIJ
OMZWERVING
OPVEGEN
PERMANENT
PRIESTERES
PRIJSPEIL
RESULTAAT
ROEMLOOS
ROTGANS
SALMONELLA
SLACOUVERT
TOPLAAG
TOREADOR
VELEN
VUILNISZAK
WILDRAGOUT
ZWEED

© Sanders Puzzelboeken/151017

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

2	7	8	5	3	9	6	4	1
3	1	6	4	7	8	9	2	5
4	9	5	6	2	1	3	7	8
8	5	3	9	4	2	1	6	7
7	4	2	1	8	6	5	9	3
1	6	9	7	5	3	4	8	2
9	2	7	3	1	4	8	5	6
6	8	1	2	9	5	7	3	4
5	3	4	8	6	7	2	1	9

Heavy

1	8	3	7	6	4	9	5	2
6	2	4	1	9	5	7	3	8
9	7	5	2	8	3	1	4	6
5	6	2	4	7	9	8	1	3
8	9	1	5	3	2	6	7	4
4	3	7	6	1	8	5	2	9
7	4	6	9	2	1	3	8	5
3	5	9	8	4	7	2	6	1
2	1	8	3	5	6	4	9	7

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Jakhals; 6. omgaan; 8. smak; 11. spuit; 13. rover; 14. solist.
Verticaal: 1. Sara; 2. thans; 4. liga; 5. koksmes; 7. gruwel; 9. mavo; 10. kor; 12. tros.

Woordzoeker: MEDICAMENT

Zweedse puzzel

■	N	■	K	■	W	■	T	■	N	■	M
J	A	D	E	■	A	R	I	Z	O	N	A
■	T	U	N	E	R	■	R	E	E	E	L
S	H	O	A	R	M	A	■	E	L	I	■
■	A	■	U	I	T	W	E	G	■	G	O
A	L	P	■	C	E	■	R	O	M	E	O
■	S	A	W	A	■	G	E	D	I	N	G

Prijspuzzel

B	L	A	N	K	E	T	■	I	N	F	U	S	I	E
L	■	F	■	A	■	R	■	S	■	I	■	M	■	D
O	E	V	E	R	■	U	P	I	■	F	R	A	A	I
E	T	A	■	N	I	C	O	S	I	A	■	A	R	C
I	G	L	O	■	E	■	P	■	N	■	A	D	A	T
■	R	■	M	O	P	S	■	Z	E	L	F	■	M	■
N	O	G	A	■	E	■	L	■	R	■	B	I	E	S
E	E	N	■	D	R	O	O	G	T	E	■	M	E	N
G	N	O	M	E	■	M	O	A	■	S	E	K	S	E
E	■	O	■	S	■	A	■	A	■	L	■	E	■	D
N	A	M	A	K	E	N	■	P	R	A	I	R	I	E

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

'Almaty en Charyn Canyon'

Tekst: **Elton Sint Jago**

Met AirAstana, de Kazachse luchtvaartmaatschappij met op Aruba geregistreerde vliegtuigen (P4), vloog ik naar Almaty, de grootste stad van Kazachstan. Ik was altijd nieuwsgierig naar de 'Stans' en deze landen zijn bij velen nogal onbekend. Kazachstan werd vooral bekend na de film 'Borat', die eigenlijk niet eens in Kazachstan opgenomen werd. De voormalige Sovjetrepubliek is het op acht na grootste land ter wereld, maar telt slechts circa 18 miljoen inwoners. Het land heeft (nog) geen uitgebreide toeristische infrastructuur waardoor het niet makkelijk is om zelfstandig te reizen, onder andere omdat de afstanden enorm zijn. Kazachstan is grotendeels 'leeg' met veel steppen en woestijnachtige landschappen. Om te kunnen communiceren had ik een lijstje met een aantal basiswoorden en zinnen in het Russisch. Dat bleek erg handig te zijn! Ook leerde ik wat woordjes in de eigen taal, het Kazachs. In Kazachstan zijn donkere mensen erg schaars (ik heb er niet één gezien), zodoende wilde men overal met mij op de foto. Overal waar ik was, kwamen mensen met hun mobiel aanlopen voor een foto!

28 Panfilov Heroes Memorial Park, Almaty.

In Almaty verbleef ik een paar dagen bij een couch surfer, een Kazachse docent Engels. Tegelijkertijd was er ook een Portugese meid met wie ik de stad en andere plekken bezocht heb. Almaty is mooi gelegen ten noorden van een bergenketen met besneeuwde toppen die alleen bij helder weer te zien zijn. We gingen Almaty in, ook al was het weer niet zo mooi maar gelukkig viel het mee met de kou. De stad is een soort mengsel van oude Sovjet-stijl en modernere West-Europese stijl. We gingen naar het 28 Panfilov Heroes Memorial Park, waar een monument met een eeuwige vlam staat ter ere van gevallen soldaten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Heel dichtbij staat de kleurrijke, in 1907 van hout gebouwde Zenkov 'Ascension' Kathedraal, een Russisch-Orthodoxe kathedraal. Andere plekken die we bezocht hebben zijn het Onafhankelijkheidsplein, waar alle officiële ceremonies en vieringen gehouden worden en Kok Zhaylau, een mooi gebied vlak buiten de stad met bossen en heuvels. Hier hebben we een stukje gewandeld door het bos en in de sneeuw, die al aan het smelten was. Daardoor konden we niet veel verder want het pad werd te modderig. Met vrienden van de couch surfer probeerden we bij een waterval

Kok Zhaylau, Almaty.

in Turgen Gorge te komen, maar omdat er te veel sneeuw lag konden we hier niet verder rijden. Ondanks de sneeuw konden we wel bij het gebied van het Issyk Meer komen, maar het meer was gedeeltelijk bevroren.

Samen met het Portugees meisje heb ik een chauffeur 'gehuurd' voor een dagtrip naar Charyn Canyon. Onderweg zijn we een paar keer gestopt om foto's te nemen van het landschap. Hoe meer we naar het westen reden, des te kaler het landschap werd. We reden ook langs kleine stadjes en dorpjes, zoals het dorpje Kokpek in de 'middle of nowhere'. Er staan maar een paar huisjes en een barretje. Dus ik vroeg me af wat mensen eigenlijk daar doen, want het zag er niet naar uit alsof er heel veel gebeurt daar.
Na bijna vier uur rijden kwamen we aan bij het Charyn National Park, waar Charyn Canyon gelegen is.

Charyn Canyon is net een 'mini Grand Canyon', gevormd door eeuwenlange erosie door rivieren. Het uitzicht was fantastisch mooi, het landschap heeft echt indruk op mij gemaakt. We daalden af in de canyon en liepen door het dal naar de Charyn Rivier. Het uitzicht was bijzonder met het donkergroene water, de strakblauwe lucht en de bergen met grijs-bruin-oranje kleuren. Op de weg terug naar Almaty stopten we in Shelek, waar we langs de weg een lekkere 'utka shaslik' (eendensaté) genuttigd hebben.

Terug in Almaty ging ik me voorbereiden voor een hele lange treinreis naar een gebied dat ik altijd heb willen zien. Meer in het volgende verslag!

Zenkov 'Ascension'Kathedraal, Almaty.

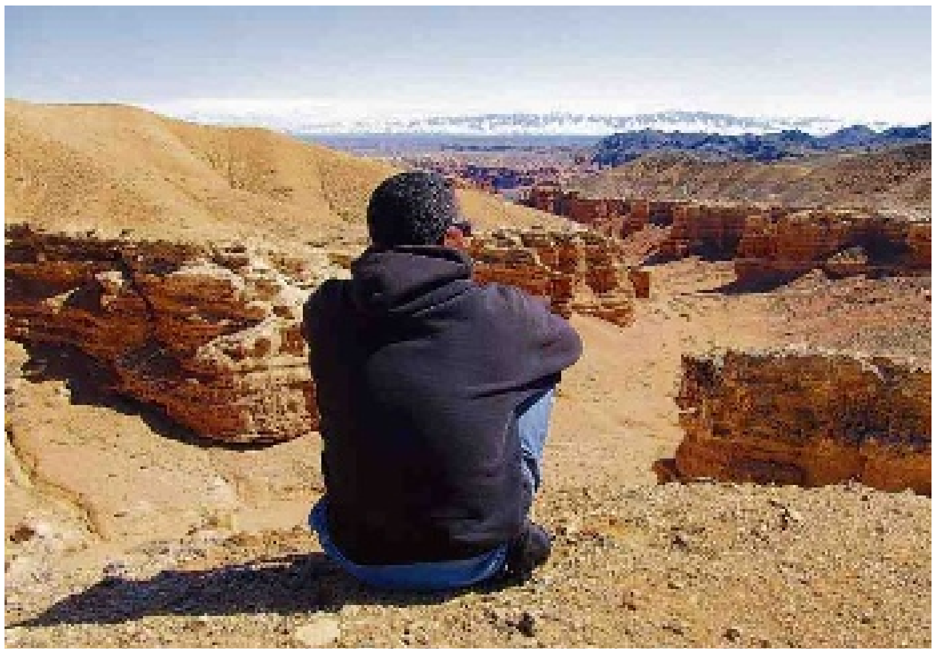

Charyn Canyon.